

Hrvatski narodni običaji

Brnelić, Aurora

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:209343>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-03**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA INTERDISCIPLINARNE, TALIJANSKE I KULTUROLOŠKE STUDIJE

AURORA BRNELIĆ

HRVATSKI NARODNI OBIČAJI

Diplomski rad

Pula, 2020.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA INTERDISCIPLINARNE, TALIJANSKE I KULTUROLOŠKE STUDIJE

AURORA BRNELIĆ

HRVATSKI NARODNI OBIČAJI

Diplomski rad

JMBAG: 0303060237, redovita studentica

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Nematerijalna kulturna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Etnologija i antropologija

Znanstvena grana: ---

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Aurora Brnelić, kandidatkinja za magistricu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 1. rujna 2020.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Aurora Brnelić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom „Hrvatski narodni običaji“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 1. rujna 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. HRVATSKI NARODNI OBIČAJI – TEORIJSKE ODREDNICE	3
2.1. Životni običaji.....	4
2.2. Godišnji običaji	5
2.3. Radni običaji.....	6
3. HRVATSKI ŽIVOTNI OBIČAJI	7
3.1. Rođenje djeteta	7
3.2. Krštenje i kumstvo	9
3.3. Prva Sveta pričest i potvrda (krizma).....	11
3.4. Mladenački život.....	14
3.4.1. Legende o krsnicima i štrigunima.....	15
3.4.2. Odlazak u vojsku.....	17
3.4.3. Pronalaženje bračnog partnera	18
3.4.4. Prošnja i zaruke	19
3.5. Svadba	21
3.5.1. Predsvadbeni običaji.....	21
3.5.2. Svadbeni običaji.....	23
3.6. Smrt i pokop	26
4. HRVATSKI GODIŠNJI OBIČAJI	29
4.1. Predbožićni, božićni i običaji nakon Božića	29
4.1.1. Predbožićni običaji.....	29
4.1.2. Božićni običaji	37
4.1.3. Običaji nakon Božića	38
4.2. Pokladni običaji.....	43
4.3. Korizmeni i uskršnji običaji.....	46

4.4. Blagdani svetaca zaštitnika	48
5. HRVATSKI RADNI OBIČAJI	52
5.1. Poljoprivreda.....	52
5.1.1. Vinogradarstvo.....	52
5.1.2. Uzgoj voćaka i maslinarstvo.....	55
5.2. Stočarstvo.....	57
6. ZAKLJUČAK	58
POPIS LITERATURE	59
POPIS PRILOGA.....	64
SAŽETAK	65
SUMMARY	66

1. UVOD

Tema ovog diplomskog rada su narodni običaji na području Hrvatske. Narodni običaji su nezaobilazni čimbenici kulture koji su specifični za pojedini narod i samim time ga čine prepoznatljivim i jedinstvenim. Posebnost prostora Republike Hrvatske čini njezina materijalna i nematerijalna baština u koju se ubrajaju i narodni običaji. Ovaj diplomski rad napisan je u sklopu kolegija Nematerijalna kulturna baština, stoga su narodni običaji jedan od najboljih primjera kako prošlost i tradicija mogu utjecati na život ljudi danas.

Strukturu ovog diplomskog rada čini pet glavnih poglavlja s odgovarajućim potpoglavljima. Prvo poglavlje bavi se teorijskim određenjem pojma *običaj* te sadrži osnovnu podjelu običaja na životne (obiteljske), godišnje (blagdanske) i radne (gospodarske). Zatim se navedena podjela razrađuje u poglavljima koja slijede.

Poglavlje o životnim običajima bit će podijeljeno na devet potpoglavlja, odnosno navesti će se narodni običaji vezani uz rođenje djeteta, krštenje i kumstvo, Prvu sv. pričest, potvrdu (krizmu), mladenački život i legende o krsnicima i štrigunima, odlazak u vojsku, pronalazak bračnog partnera, prošnju, zaruke, svadbu te na kraju smrt i pokop.

Treće poglavlje odnosi se na godišnje običaje te ono obuhvaća ciklus božićnih (predbožićni, božićni i običaji nakon Božića), pokladnih i ciklus vazmenih običaja. Ciklus božićnih običaja uključuje narodne običaje vezane uz blagdane sv. Barbare, sv. Lucije i sv. Nikole, Badnjak i dan Božića pa sve do običaja koji slijede nakon Božića, u što se ubrajaju blagdan sv. Stjepana Prvomučenika, sv. Ivana Evanđelista, blagdan Nevine dječice, Silvestrovo, Nova godina i na kraju blagdan Sv. tri kralja. Blagdanom Sv. tri kralja završava božićni te započinje pokladni ciklus običaja. U potpoglavlju o narodnim običajima za vrijeme poklada dat će se primjer zvončara s područja Kastavštine koji su zahvaljujući svojoj tradiciji i posebnošću uvršteni na UNESCO-ov popis Nematerijalne svjetske baštine. Potom slijedi opis korizmenih i uskršnjih običaja na području Hrvatske. Također, u sklopu poglavlja o godišnjim narodnim običajima navest će se i običaji povodom blagdana svetaca zaštitnika, poput sv. Jurja, sv. Filipa i Jakova te sv. Antuna Padovanskog.

Posljednje poglavlje ovoga rada bavi se radnim običajima odnosno običajima koji su vezani uz poljoprivredu i stočarstvo. Potpoglavlje o poljoprivredi dijeli se na narodne običaje vezane uz gospodarske grane kao što su vinogradarstvo, maslinarstvo te uzgoj različitih vrsta voćaka. Tu će se, također, istražiti i običaji vezani uz sijanje, oranje i žetvu, prvenstveno na području središnje Istre. U potpoglavlju o stočarstvu bit će uvršteni običaji prilikom nabave ili prodaje stoke, kao i vjerovanja i obredi čija je glavna svrha zaštita životinja. Na kraju slijedi zaključak svega prethodno rečenog, u kojem će se ukratko osvrnuti na gore navedene elemente.

Podaci korišteni u svrhu pisanja ovoga rada pronađeni su Sveučilišnoj knjižnici u Puli, Gradskoj knjižnici i čitaonici u Žminju, na portalu hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa Hrčak te na ostalim službenim internetskim stranicama. Od stručnih časopisa valja izdvojiti časopise *Ethnologica Dalmatica*, *Studia Dalmatica* i časopis *Croatica et Slavica Iadertina*. Službene internetske stranice korištene u ovom radu uključuju mrežno izdanje Hrvatske enciklopedije, službenu stranicu Ministarstva kulture Republike Hrvatske te Portal katoličkih teologa čije su stranice korištene prilikom istraživanja hrvatskih narodnih običaja vezanih uz blagdane.

2. HRVATSKI NARODNI OBIČAJI – TEORIJSKE ODREDNICE

Narodni običaji ponajprije označavaju pripadnost nekom prostoru i narodu, u ovom slučaju pripadnost prostorima Hrvatske. Poznavanjem i njegovanjem narodnih običaja stvara se tradicija i baština koja se prenosi budućim generacijama, stoga su tradicija i običaji ključni elementi svakoga naroda. Ne postoji jedna, jedinstvena definicija kojom bi se pojam običaja mogao potpuno definirati iz razloga što obuhvaća različite aspekte čovjekova života. Narodni običaji su tradicijom ustaljeni načini ponašanja ljudi na određenom području te posjeduju značajke specifične za tu skupinu, u što ubrajamo posebne prigode, vjeru, kulturu, rad i sl. Također, mogu biti vezani uz značajne datume obilježavanja određenih trenutaka te se s vremenom mogu više ili manje mijenjati ovisno o mijenjanju kulture naroda.¹ Razlozi stvaranja običaja mogu se pronaći u različitim vjerovanjima, kao i prelasku u različite vremenske cikluse života (rođenje, djetinjstvo, mladenački život, starost i smrt). Posebice u seoskim zajednicama, običaji su imali vrijednost nepisanih normi i zakona koji su se pod svaku cijenu morali ispoštovati. Uključujući kulturnu baštinu, običaji su nezaobilazni stvaratelji kulture svakoga naroda te upravo na taj način narod postaje prepoznatljiv po svojoj kulturi, tradiciji, vjerovanjima i običajima.² Običaji, kao jedni od temeljnih pojmova hrvatske etnologije i etnografije, mogu se podijeliti u tri osnovne skupine, a oni su: životni (obiteljski), godišnji (kalendarski) i radni (gospodarski) običaji.³ U potpoglavljima koja slijede opisat će se svaki od prethodno navedenih običaja.

¹ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje: *Običaji, narodni*, Leksikografski Zavod Miroslava Krlež, (dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44552>, pristupljeno: 20. kolovoza 2020.).

² Belaj, V. (1998.): *Hod kroz godinu – Mitska pozadina hrvatskih narodnih običaja i vjerovanja*, Golden marketing, Zagreb, str. 28.

³ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje: *Običaji, narodni*, Leksikografski Zavod Miroslava Krlež, (dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44552>, pristupljeno: 20. kolovoza 2020.).

2.1. Životni običaji

Životni ili obiteljski običaji vežu se uz važne prekretnice u čovjekovu životu, od njegova rođenja pa do same smrti. U njih ubrajamo običaje vezane uz rođenje djeteta, krštenje, pričest, krizmu, odlazak u vojsku, traženje bračnoga partnera, zaruke, svadbu te na kraju smrt, odnosno pogreb. Uz trudnice i porod postoje različita narodna vjerovanja i običaji za koje se smatra kako mogu utjecati na dijete. Pa tako, primjerice, postoje vjerovanja da su se trudnice morale čuvati i paziti od zlih sila i uroka koji su mogli utjecati na prenošenje loših karakteristika na dijete. Uz rođenje djeteta vežu se legende o krsnicima, štrigama i štrigunima koje su posebice rasprostranjene na području Istre i Kvarnera. Naime, vjerovalo se kako dijete rođeno u bijeloj posteljici posjeduje nadnaravne moći koje služe za zaštitu ostalih ljudi i stoke, dok se za dijete rođeno u crnoj posteljici vjerovalo da posjeduje loše osobine i smatralo ga se štrigom ili štrigunom. Nadalje, običaji vezani uz primanje svetih sakramenata, poput krštenja, pričesti i krizme, razlikuju se ovisno o području na kojem se zbivaju. Prilikom primanja sakramenata značaju ulogu ima kum, čijim odabirom započinje neraskidiva veza međusobnog kumstva. Kum postaje osoba koja se obvezuje da će ostatak života provesti u najboljem mogućem odnosu sa svojim kumčetom te da će mu pomagati i voditi ga dalje kroz život. Prelaskom iz djetinjstva u mladenačku dob započinje potraga za odgovarajućim bračnim partnerom, u nadi pronalaska osobe vrijedne stvaranja obitelji i zajedničkog dočekivanja duboke starosti. Također, to je i vrijeme kada dječaci postaju muškarci i odlaze služiti vojni rok, dok ih njihove potencijalne supruge vjerno čekaju kod kuće i šalju im pisma ispunjena čežnjom, tugom i nadom za njihov skori povratak. Posljednji životni običaji vežu se uz pogrebne običaje koji uključuju vjerovanja vezana uz obilazak pokojnika na njegovoj postelji, odijevanje pokojnika, iznošenje pokojnika iz obiteljske kuće, odlazak na groblje i sam čin pogreba.⁴

⁴ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje: *Običaji, narodni – životni običaji*, Leksikografski Zavod Miroslava Krležje, (dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44552>, pristupljeno: 20. kolovoza 2020.).

2.2. Godišnji običaji

U godišnji ciklus običaja ubrajaju se običaji vezani za određeno vrijeme u godini, a započinju božićnim (adventskim) ciklusom običaja. U ovom radu bit će opisani godišnji običaji vezani uz predbožićno i božićno vrijeme, kao i vrijeme nakon Božića. Također, navest će se pokladni, korizmeni, vazmeni (uskršnji), jurjevski i ivanjski običaji te vjerovanja i običaji vezani uz blagdane pojedinih svetaca zaštitnika.

Predbožićno razdoblje naziva se vrijeme došašća (*adventa*) i ono započinje blagdanom sv. Barbare ili sv. Lucije, a završava blagdanom Sv. tri kralja. To je razdoblje koje služi kao duhovna, ali i fizička priprema za blagdan Božića i obilježeno je molitvom, postom i mirom. Blagdanu Božića prethodi Badnja večer (*Badnjak*), za koju se vežu mnoge tradicije i običaji poput kićenja božićnog drvca, paljenja panja badnjaka, odlaska na ponoćku i sl. Iza ponoći službeno započinje Božić te je taj dan popraćen neprestanim čestitanjem, veseljem, obiteljskim druženjem, specifičnim jelima, pićem i pjesmama. Posljednji dan kalendarske godine pada na blagdan sv. Silvestra, stoga se njemu u čast ovaj dan naziva i Silvestrovo. Tradicija nalaže da se taj dan ljudi okupljanju u manjem ili većem broju te da uz jelo, piće, pjesmu i ples dočekaju dolazak nove godine. Kao što je prethodno rečeno, posljednji dan božićnog razdoblja pada na blagdan Sveta tri kralja te tada započinje ciklus pokladnih običaja koji traje do početka korizme (Pepelnice). Pokladni običaji razlikuju se od mjesta do mjesta, a njihovo značenje pronalazi se u prijelasku iz zime u proljeće i najavi toplijih dana. Nakon korizme, koja je obilježena molitvom i postom, slijedi blagdan Uskrsa ili Vazma. Također, tada započinje i ciklus proljetnih običaja vezanih uz kršćanske blagdane poput Cvjetnice, Jurjeva, Ivanje, Spasova i dr. Uz prethodno navedeno, u ciklus godišnjih običaja uvrštavaju se i običaji koji se vežu uz blagdane pojedinih svetaca, a u ovom će se radu dati osvrt na običaje i značaj sv. Barbare, sv. Lucije, sv. Nikole, sv. Stjepana Prvomučenika i sv. Ivana Evanđelista.⁵

⁵ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje: *Običaji, narodni – godišnji običaji*, Leksikografski Zavod Miroslava Krležje, (dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44552>, pristupljeno: 20. kolovoza 2020.).

2.3. Radni običaji

Radni ili gospodarski običaji uključuju sve narodne običaje kojima se pokušava osigurati bolja plodnost proizvoda. Ti običaji su većinom različita magijska vjerovanja usmjerena poboljšanju rodosti plodova, zaštiti stoke, obrađivanju tla i sl. Nastali su oko određenih godišnjih radova, a posebice onih poljoprivrednih i stočarskih.⁶ U ovom će se diplomskom radu ti običaji podijeliti na običaje vezane uz poljoprivredu i na stočarstvo. U potpoglavlju o poljoprivredi navest će se narodni običaji u sklopu vinogradarstva, maslinarstva i uzgoja različitih sorti voćaka, dok će u potpoglavlju o stočarstvu biti riječ o magijskim vjerovanjima i postupcima kojima se osiguravala zaštita stoke. Također, navest će se i običaji prilikom oranja, sijanja i žetve, ponajprije na prostorima središnje Istre.

⁶ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje: *Običaji, narodni – radni običaji*, Leksikografski Zavod Miroslava Krleže, (dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44552>, pristupljeno: 20. kolovoza 2020.).

3. HRVATSKI ŽIVOTNI OBIČAJI

U potpoglavljima koja slijede opisat će se najznačajniji životni događaji svakoga čovjeka te će se detaljnije obraditi narodni običaji i vjerovanja uz svaki od navedenih. U nastavku slijedi opis običaja prilikom rođenja djeteta, krštenja, Sv. pričesti i potvrde (krizme), odlaska u vojsku, pronalaska bračnog partnera, prošnje, zaruka, svadbe te na kraju smrti i pokopa. Također, osvrnut će se i na mladenački život čovjeka kroz određene priče i legende o krsnicima, štrigama i štrigunima.

3.1. Rođenje djeteta

Rođenje djeteta predstavlja jedan od najradosnijih događaja u svakoj obitelji i okosnica je skladnog obiteljskog života. U ruralnim sredinama, rađanje djece smatralo se ključnim elementom bračnog života, stoga su se kroz vrijeme razvile različite tradicije i običaji vezani uz ovaj svečani događaj. Prije samog čina rođenja, valja navesti neke od narodnih vjerovanja koja se vežu uz temu braka i djece. U narodu se neplodan brak smatrao nesretnim, a uglavnom se ženu okrivljavalo za to. Pa tako, primjerice, u narodu je rastava braka bila prihvatljiva u slučaju kada bračni par nema ili ne može imati djecu ili pak kada nema muške djece, odnosno muških potomaka.⁷ Upravo iz tog razloga razvila su se mnogobrojna vjerovanja prema kojima je žena, uz određene radnje, mogla utjecati na začecje i određivanje spola djeteta. Naime, žene su vjerovalle kako im blagovanje određene hrane može pomoći pri dobivanju muškoga djeteta. U tu hranu može se ubrojiti svježu pijetlovu krijestu ili pijetlovu juhu u kojoj su se kuhale spolne žlijezde muškog vepra i spolne žlijezde gusana. Također, vjeruje se kako stablo muškoga imena (orah, grab) blagoslivlja ženu muškim potomkom, stoga je običaj da žene preko noći ostavljaju svoju košulju na granama nekog od navedenih stabla.⁸

Nadalje, postoje različita nagađanja vezana uz spol budućega djeteta. On se nagađao prema izgledu trudničina lica, po obliku i visini trbuha (visoki trbuh označavao je rođenje sina), po trudničkim pjegama (ako trudnica ima na licu

⁷ Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 35.

⁸ Na i. mj.

trudničke pjege smatra se da će poroditi žensko dijete) i sl.⁹ Ako žena zatrudni na dan u tjednu čije je ime ženskoga roda (npr. srijeda, subota) smatra se da će roditi žensko dijete, a ako zatrudni na dan imena muškoga roda (npr. utorak, petak) tada će imati muškog potomka. Kako bi trudnoća prošla u najboljem redu, trudnice se moraju pridržavati određenih narodnih pravila. Hrvati u Bosni i Hercegovini vjeruju kako nije poželjno da trudnica vidi žabu, zeca, zmiju ili ježa jer se dijete može licem umetnuti na bilo koju od tih životinja. Ako vidi medvjeda vjeruje se kako će dijete teško naučiti hodati, a ako vidi lisicu patit će od groznice i vrućice. U Slavoniji postoji vjerovanje kako će dijete imati kilu ili bruh ako trudnica slučajno baci klin u vatru.¹⁰ U Istri, točnije na području Labinšćine, trudnici je valjalo ponuditi i ispuniti svaku želju za hranom ili pićem jer ukoliko se to ne uradi, i trudnica i onaj koji joj ne ispuni tu želju snosili bi posljedice; dijete bi se moglo roditi s različitim oštećenjima ili madežima, a osoba koja joj nije ispunila želju dobila bi jačmenac pokraj oka. Također, smatralo se kako nije dobro da trudnice odlaze na pogrebe ili vide mrtvaca, ranjenika i bolesnika jer se vjerovalo da će tada dijete biti blijedo čitav život ili da se pak dijete može roditi mrtvo.¹¹ U ruralnim sredinama žene su rađale pored ognjišta ili u posebnim prostorijama izdvojenim od ostatka kućanstva. U većini slučajeva rađale su same, u klečećem položaju, stoga je bila prisutna velika smrtnost novorođenčadi ali i roditelja. Neke su žene rađale uz pomoć starijih, iskusnijih žena iz susjedstva koje su im prije svega bile moralna podrška u tom teškom i bolnom trenutku. Kako bi porod prošao što je bezbolnije moguće, obavljali su se različiti rituali, pa tako, primjerice, ženi se davala čaša u koju bi puhala u trenutku najvećih trudova, dok bi muškarac pucao iz puške te tako otjerao zle sile i ženi olakšavao porođajne muke.¹² Nakon poroda, pupčana vrpca bi se zavezala čim bliže trbuhu te zatim prerezala nožem ili škarama, dok bi se posteljica zakopala na mjestu u blizini obiteljske kuće. Uz posteljicu vežu se nadnaravne moći djeteta i prvenstveno zaštita, stoga su majke čiji su potomci muškoga roda posteljice spremale te bi ih kasnije ušile u vojnu odoru vjerujući kako će ih to spasiti od puške i smrti.

⁹ Alaupović - Gjeldum, D. (1999.): Običaji životnog ciklusa u Imotskoj krajini i zapadnoj Hercegovini od konca XIX. stoljeća do Drugog svjetskog rata, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 8, str. 150.

¹⁰ Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 39.

¹¹ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka, str. 135.-136.

¹² Alaupović - Gjeldum, D. (1999.): Običaji životnog ciklusa u Imotskoj krajini i zapadnoj Hercegovini od konca XIX. stoljeća do Drugog svjetskog rata, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 8, str. 150.-151.

Uz tek rođeno dijete polagali su se različiti predmeti s ciljem zaštite i utjecanja na njegovu budućnost i izbor zanata (npr. neko oruđe, knjiga).¹³ Nakon poroda, roditelji su posjećivale rodbina, prijateljice, susjede. Donosile su joj hranu i piće, najčešće kokošku juhu, zato što se smatralo kako je ona dobra za proizvodnju majčinog mlijeka. Taj se posjet nazivao *babine* ili *babnje*. Običaj je da se tada djetetu pod glavu stavlja novac ili mu se daruju odjeća, ovisno o financijskoj mogućnosti posjetitelja. Božo Glavičić u svojoj knjizi *Narodni običaji Labinsćine* navodi kako se ženi odmah nakon poroda davalo dva tvrdo kuhana jaja kako bi na taj način što prije vratila porodom izgublenu energiju. Četrdeset dana nakon poroda roditelj se odmarala, a njezine je kućanske poslove preuzimao netko od ostalih ukućana.¹⁴ Što se tiče biranja imena djeteta, nekada su ime birali stariji ukućani, najčešće njegovi djed i baka s očeve strane pa bi tako novorođena djeca dobivala imena svojih rođaka i predaka. Vodilo se računa o tome da to ime bude izvorno hrvatsko i katoličko. Običaj je bio da se djetetu dade ime one osobe koje je posljednja otišla iz kuće, tj. one osobe koja je posljednja umrla ili se udala. U obiteljima u kojima je neko dijete umiralo dalo bi mu se majčino ili očevo ime. Imena Stanko i Stana su davali kako bi smrt stala, a ime Živko i Živka kako bi dijete živjelo.¹⁵

3.2. Krštenje i kumstvo

Krštenje ili krst je sveti sakrament koji se prima kako bi se osoba očistila i oslobodila od grijeha, ponajprije istočnog te zatim svih ostalih grijehova. Jednom kada osoba primi sakrament krštenja, on se ne može izbrisati čak ni u slučaju kada kasnije osoba ne bude odgajana prema kršćanskoj vjeri. Krstiti se može u bilo kojoj životnoj dobi, no najčešće se sakrament krštenja prima u onoj najranijoj.¹⁶ Krštenje se na području Hrvatske u principu obavlja u roku od četrdeset dana nakon poroda, no može se obaviti ranije ili pak kasnije. Tek rođenu djecu koja su vrlo slaba potrebno je krstiti u vrlo kratkom vremenskom roku te se to krštenje naziva neophodno ili malo

¹³ Maljković, Z. (ur.) (2016.): *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Mozaik knjiga, Zagreb, str. 25.

¹⁴ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinsćine*, Zigo, Rijeka, str. 137.

¹⁵ Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 50.

¹⁶ Portal katoličkih teologa: *Sakrament krštenja* (dostupno na: <https://www.vjeraidjela.com/sakrament-krštenja-pravni-vid/>, pristupljeno: 20. lipnja 2020.).

krštenje.¹⁷ Nadalje, uz obred krštenja veže se i tradicija biranja krsnoga kuma ili kumova te se taj običaj naziva kumstvo. Kumstvo je uspostavljeni odnos između pojedinaca i obitelji, a koristi se u obredima krštenja, krizme i vjenčanja. U kršćanstvu, kum je osoba koja svjedoči prilikom primanja svetih sakramenata i polaže zavjet u kojim se zavjetuje kako će osobu koja prima sakrament voditi kroz život te mu pomagati i brinuti se za njega. Iza tradicije biranja kumova postoji čitav niz društveno socijalnih obveza. Pa tako, primjerice, u većini krajeva Hrvatske običaj je da se kumstvo uzvraća, tj. dvije obitelji (članovi obitelji) godinama si međusobno uzvraćaju kumstvo. Također, kumstvo se u pravilu sklapalo između dviju obitelji koje su bile podjednako imućne i moralo se paziti da kum nema fizičkih i psihičkih mana jer se smatralo kako se te karakteristike kasnije prenose na dijete.¹⁸ U posebnim okolnostima, poput one kada je bila bolest djeteta u pitanju, kum je mogla postati bilo koja osoba koja se prva pronašla pa tako i slučajni prolaznik. U nekim dijelovima Hrvatske običaj je za kuma odabrati najsiromašnijeg susjeda, zato što se vjeruje kako se tako sprječava umiranje djece u obitelji.¹⁹ U Istri, točnije na području Općine Žminj, djetetov otac bira krsnoga kuma i kumu koji se na ovom području nazivaju *šantuli*. Obred krštenja obavljao se vrlo kratko nakon rođenja, ponekad već sutradan ili par dana nakon rođenja. Dijete je na krštenje nosila *komunska (općinska) baba ili babica*, susjeda ili njegova baka, a nakon crkvenog obreda dijete je držao njegov krsni kum. Kada bi službeni dio obreda završio, odlazilo se na neslužbeno druženje uz hranu i piće. Zatim bi se prve nedjelje nakon krštenja organizirala zabava na koju bi se pozvalo kumove, babicu, rodbinu i ostale goste koji bi se uz hranu i piće družili do kasno u noć te na taj način obilježili ovaj radosni događaj.²⁰ Prilikom odlaska na obred krštenja u različitim krajevima Hrvatske vrijede različita nepisana pravila. Tako, primjerice, u Koprivnici postoji pravilo da kada se dijete nosi na krštenje prethodno ne smije vidjeti staru žensku osobu ili se okretati unazad jer se smatra kako to donosi nesreću. Isto tako, ako se do obližnje crkve mora prijeći preko mosta, kuma je dužna triput pljunuti prije prolaska preko kako bi se na taj način zle sile razbježale.²¹ Božo

¹⁷ Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 47.

¹⁸ Isto, str. 46.

¹⁹ Bertoša, M., Matijašić, R. (ur.) (2005.): *Istarska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslava Krleža, Zagreb, str. 427.

²⁰ Šonje, A. (1976.): *Žminj i Žminjščina*, Katedra Čakavskog sabora, Žminj, str. 81.

²¹ Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 48.

Glavičić u svojoj knjizi *Narodni običaji Labinšćine*, objavljenoj 2003., navodi kako je na području Labina i Labinšćine bio običaj da djetetovi kumovi nisu u krvnom srodstvu s djetetom i roditeljima te kako je odbijanje kumstva bila uvreda. Na obredu krštenja dijete bi svečano odjenuli u bijelu ili plavu haljinicu te bi ga kumovi odnijeli u crkvu. U crkvu se odlazilo pješice, obično bi otac pratio kumove, a majka bi ostala kod kuće pripremati svečani ručak. Nakon završenog obreda krštenja, na izlazu iz crkve kumovi bi lagano potegnuli konop od zvona i pozvonili jer se vjerovalo da tada dijete neće patiti od zubobolje. Kada bi stigli kući, dijete bi najprije izljubila majka, a potom svi ukućani, uključujući i kumove koji bi ga tada darivali na način da mu stave novac pod jastuk.²²

Uz prethodno navedeno krsno kumstvo, potrebno je navesti i običaj sklapanja šišanog ili striganog kumstva. To je oblik kumstva koji nastaje prilikom prvoga šišanja muškoga djeteta, no taj je običaj posve nestao u drugoj polovici 20. st. Ovaj je običaj u Hrvatskoj bio raširen početkom 20. st. na području srednje Hrvatske (južno od Save) i na graničnom području između južne Dalmacije i Hercegovine. Naime, kum je djetetu odrezao prvi pramen kose i to je činio uz dobre želje kumčetu koje je pritom izgovarao. Uvojak odrezane kose spremao se u posebnu škrinjicu ili ga je stavljao na neko od plodnih stabala. Običaj nalaže da tada kum dariva kumče, a djetetovi roditelji kuma. Ako je dijete za vrijeme tog šišanja bilo bolesno, vjerovalo se i očekivalo da će to utjecati na zdravlje pa tako je taj čin šišanja ujedno bio i jedan od načina liječenja djeteta.²³

3.3. Prva Sveta pričest i potvrda (krizma)

Uz krštenje, prva Sv. pričest i krizma su jedni od najvažnijih svetih sakramenata. Oni zajedno čine tzv. sakramente kršćanske inicijacije. U Hrvatskoj, Svetu pričest po prvi put primaju vjeroučenici drugih ili trećih razreda osnovnih škola. Posebna pažnja pridaje se pripremama za primanje ovoga sakramenta koji je ustanovio Isus Krist na svojoj Posljednjoj večeri. Pripreme uključuju aktivno sudjelovanje i pohađanje župnoga vjeronauka, kako bi prvopričesnici stekli pravo na

²² Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka, str. 136.-139.

²³ Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 46.

primanje sakramenta. Prvoj pričesti prethodi i prva ispovijed koja se u Hrvatskoj najčešće obavlja sedam dana prije slavlja. U slavlju Prve pričesti vrlo značajno mjesto zauzima obnova krsnih obećanja. Tada djeca, prvopričesnici, sami izražavaju svoju vjeru koju su prethodno na njihovu krštenju ispovjedili roditelji i kumovi.²⁴ Josipi Jukić u njezinom diplomskom radu na temu *Hrvatska tradicijska baština u Žepačkom kraju* kazivačica Ana Jukić objašnjava kako su djeca 70-ih godina 20. stoljeća morala odlaziti na župni vjeronauk kao pripremu za primanje sakramenta Prve pričesti. U sklopu župnoga vjeronauka, prvopričesnici su polagali svojevrstan ispit kako bi svećenik mogao procijeniti njihovu spremnost za pričešćivanje. Kao i danas, i tada se pričest obavljala nedjeljom, no razlika je što se nekada nije pripremalo slavlje kakvo se priprema u današnje vrijeme. Naime, tada su obitelji prvopričesnika na misu sa sobom ponijeli jelo i piće koje su potom objedovali na livadi u blizini crkve. S obzirom na to da su slavlju prisustvovali kumovi, rodbina i prijatelji, kazivačica je zaključila kako je taj događaj izgledao poput nekakvog sajma.²⁵ U Istri, na području grada Labina i Labinšćine, postoje različiti običaji vezani uz primanje ovog sakramenta. U tom kraju vjera je bila vrlo važna već od mlađe dobi. Tako su se u osnovnoj školi prije početka nastave molile molitve poput Oče naša, Zdravo Marije i Slava Ocu pa je tek onda mogla započeti nastava toga dana. Učenici su morali pohađati župni vjeronauk koji se u ovom kraju naziva *dotrinom* i to u ljetnim mjesecima, od kraja lipnja do kraja kolovoza. Zadnju nedjelju u mjesecu kolovozu održavalo bi se slavlje prve Sv. pričesti koja se na području Labinšćine slavila svake godine u isto vrijeme. U prošlosti je bio običaj da se djeca najprije krizmaju, a potom pričeste, no taj običaj je ubrzo promijenio redosljed, stoga se danas djeca najprije moraju pričestiti kako bi kasnije mogla primiti sakrament potvrde. Što se tiče odijevanja, toga dana djevojčice su nosile duge bijele haljine s pripadajućim velom, dok su dječaci imali bijele košulje, crne ili bijele hlače te leptir-mašnu.

²⁴ Šimunović, J. (2016.): Priprava djece za sakramente Prve ispovijedi i pričesti, *Diacovensia*, Vol. 24., No. 4, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, str. 5.- 7.

²⁵ Jukić, J. (2018.): *Hrvatska tradicijska baština u Žepačkom kraju*, Filozofski fakultet sveučilišta u Splitu, Odsjek za Hrvatski jezik i književnost - diplomski rad, Split, str. 31.- 32. (dostupno na: <https://repozitorij.ffst.unist.hr/islandora/object/ffst%3A1565/datastream/PDF/view>, pristupljeno: 20. lipnja 2020.).

Također, djevojčice su na glavi imale bijele cvjetne vjenčiće, a dječaci su nosili svatovske cvjetice na prsima. Primanje svetog sakramenta bilo je obilježeno uz puno radosnih pjesama i dječjih recitacija. Nakon crkvenog slavlja odlazilo bi se na svečani ručao koji se pripremao kod obitelji prvopričesnika, a na koji je bila pozvana cijela šira i uža obitelj.²⁶

Nakon primanja sakramenta Sv. pričesti slijedi sakrament potvrde. Sama riječ dolazi od latinske riječi *confirmatio* ili od glagola *firmare* što znači učvrstiti, ojačati i upravo se zato taj sakrament naziva i firma. U Hrvatskoj se također naziva i krizma, što dolazi od krizme, tj. svetog ulja koje biskup posvećuje na Veliki četvrtak, a njime se pomazuju krizmanici. Osobe koje primaju ovaj sakrament nazivaju se potvrđenici, krizmanici ili firmanici. Kao što i sam naziv govori, potvrda je sakrament kojim osoba potvrđuje svoju vjeru i svoju pripadnost Crkvi. Obično je dodjeljuje biskup, no može je dodijeliti i svećenik u slučaju kada je osoba zdravstveno ugrožena, a nije se krizmala. Također, da bi osoba mogla primiti sakrament potvrde mora biti prethodno krštena. Ovom obredu svjedoči kum potvrđenika te je poželjno da to bude isti kum koji je prisustvovao i obredu krštenja, ali to nije i neophodno.²⁷ Karmen Carev u svojem diplomskom radu na temu *Etnološka i usmenoknjiževna baština u Kaštelima* navodi kako se na tom području nekada nisu priređivala slavlja vezano uz primanje ovoga sakramenta. Tada je bio običaj da nakon svečanosti kum izvodi svoje kumče na ručak ili večeru kojem nisu prisustvovali čak ni njegovi roditelji. Upravo je u tome glavna razlika između svečanosti danas i nekada. Naime, nekada je kum vodio svoje kumče na objed, dok u današnje vrijeme kum odlazi kod kumčeta gdje se priprema slavlje toliko veliko da bi se moglo usporediti sa svadbenim slavljem. Također, nekada je kum poklanjao dar u obliku ručnoga sata, a danas su to pozamašni novčani iznosi koje kum isplaćuje svojem kumčetu. Može se zaključiti kako je u prošlosti primanje sakramenta potvrde imalo veći emocionalni značaj nego

²⁶ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka, str. 164.-165.

²⁷ Portal katoličkih teologa: *Sakrament potvrde* (dostupno na: <https://www.vjeraidjela.com/sakrament-potvrde-2/>, pristupljeno: 20. lipnja 2020.).

u današnje vrijeme kada se ova svečanost ponekad slavi čisto iz materijalnih razloga, tj. dobivanja skupih darova i novca.²⁸

Nadalje, Božo Glavičić u svojoj knjizi *Narodni običaji Labinšćine* govori o običajima vezanim uz primanje sakramenta krizme ili kako su na tom području naziva, berme. U prošlosti se ovaj sakrament primao svake druge godine, za razliku od pričesti koja se redovito održavala svake godine. Samojoj krizmi prethodilo je biranje kumova koji su morali biti pobožni i spremni voditi svoje kumče kroz život. Veza između krizmanika i kumova bila je vrlo posebna, stoga su se i njihove obitelji međusobno nazivali kumovima ili *kumparima* te su se smatrali dijelom obitelji. Za vrijeme mise, krizmanici bi u ruci imali svijeću kao simbol svijetla. Djevojčice bi oko svijeće zamotale roze mašne, a dječaci plave. Za to vrijeme uloga kuma ili kume je bila da položi desnu ruku na krizmanikovo desno rame te ga tako podrži prilikom primanja ovoga sakramenta. Nakon završetka mise, svi bi se zajedno okupljali ispred crkve te bi tada kumovi darivali krizmanike. Običaj je bio da se djevojkama daruje zlatni lančić, a dječacima ručni sat. Također, kumovi su bili zaduženi za donošenje torte ili kolača na slavlje. Na kraju se može zaključiti kako je čin krizme označavao prelazak djeteta u mladu djevojku ili muškarca, stoga je obilježavao važan dio rane mladosti.²⁹

3.4. Mladenački život

Nakon rođenja i primanja sakramenata, slijede narodni običaji koji su vezani uz mladenački život. Uz prijelaz u doba rane mladosti vežu se različite predaje o krsnicima i štrigunima koje su posebice izražene na istarskom poluotoku, stoga će se u ovom potpoglavlju dati osvrt i na tu temu. Također, u ovom će se potpoglavlju navesti narodni običaji vezani uz odlazak u vojsku, pronalazak bračnoga partnera, prošnju i zaruke.

²⁸ Carev, K. (2010.): *Etnološka i usmenoknjiževna baština u Kaštelima*, Filozofski fakultet sveučilišta u Splitu, diplomski rad, Split, str. 13. - 14.

²⁹ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka, str. 165.- 166.

3.4.1. Legende o krsnicima i štrigunima

U narodu postoje različita magijska vjerovanja u dobre, ali i zle sile koje su prisutne od rođenja djeteta. Već se pri samom rođenju različitim magijskim postupcima pokušavalo utjecati na neobjašnjive fenomene koje je dijete pokazivalo ili na karakteristike koje je posjedovalo. Na području Hrvatske najraširenije je vjerovanje u nadnaravne sposobnosti djece rođene u bijeloj košuljici, posteljici te se oni u narodu nazivaju *krsnikom*, *kršnjakom*, *križnjakom*. Nakon normalne trudnoće od devet mjeseci, krsnik, koji je pretežito muškog spola, rađa se na kvatre ili u noći pred velike blagdane, u običnoj seoskoj obitelji koja se ničim ne ističe u zajednici. Kada bi se rodilo takvo dijete, roditelji su na kućni prag morali donijeti posteljicu i pokazati je susjedima kako bi taj način ono izgubilo svoju natprirodnu moć. Isto tako, posteljica se mogla baciti u vatru ili pak zakopati u vrtu.³⁰ Dužnost seoske babice bila je da odmah nakon poroda poviče *Rodio se krsnik!*, kako bi na taj način spriječila razvoj njegovih moći. U slučaju da to odluči prešutjeti, u sedmoj godini života dijete postaje krsnikom. Vjeruje se kako će tada doći ostali krsnici i odvesti ga ako roditelji to ne spriječe riječima *Ni ga doma!* Nakon njegova rođenja, djetetu se posteljica ušila pod pazuhom ili objesila oko vrata. Također, vjeruje se kako se krsnici rađaju i sa znakom križa na prsima pa ih se tako raspoznaje od ostale djece. Kasnije svoj život krsnik provodi kao običan čovjek koji živi na selu, ima svoju obitelj i pomaže ljudima u svojoj zajednici. Njegova zadaća je da štiti čovjeka, pomaže životinjama, skida uroke i liječi od bolesti.³¹ U pravilu, krsnik je prijatelj ljudi koji svake noći odlazi u borbu sa zlim silama i demonima u obliku štriga i štriguna. Štriga i štrigun smatraju se pojmom najbližem vještici, a bili su to muškarci i žene za koje se vjerovalo da se rađaju s repom. Pojavljuju se u različitim životinjskim oblicima (pas, mačka, kobila), vrlo su opasni i čine zlo drugim ljudima. U narodu se vjerovalo kako se borbe između dobrih i zlih sila događaju noću na cestovnim raskrižjima i to posebice u noći na 23. Lipnja, uoči blagdana sv. Ivana Krstitelja. Najvažniji ulogu u tim borbama ima krsnik, zaštitnik čovjeka. On tada poprimi životinjski oblik štrige ili štriguna, ali njegovo tijelo biva bijelo ili šarenih boja, dok su njegovi protivnici crni. Za krsnika se kaže da je jači od dvanaest štriga i vjeruje se kako dobro uvijek pobijedi zlo, stoga krsnik uvijek nadjača

³⁰ Bajuk, L. (2012.): Magija i prežici vračarstva u hrvatskim tradicijskim vjerovanjima i postupcima s roditeljima, *Ethnologica dalmatica*, Vol. 19, Zagreb, str. 110.

³¹ Orlić, D. (1986.): *Štorice od štrig i štriguni*, Istarska naklada, Pula, str. 10.

moć štrige i uspije zaštititi ljude. Nakon što krsnik pobjedi štrigu oglase se zvona obližnjeg zvonika, u znak smrti poražene štrige.³²

Uz predaje o krsnicima, štrigama i štrigunima, na području Istre, Kvarnera i Kvarnerskih otoka rašireno je vjerovanje u urečljivca, mòru i orka. Urečljivci mogu biti muškarci ili žene za koje se smatralo kako imaju bolje osjetilo vida od drugih i na taj način mogu ureći druge ljude. Oni mogu svjesno ili nesvjesno nanijeti štetu drugima tako što će ih pohvaliti i time im nanijeti zlo. Kako bi ih se spriječilo u njihovom naumu, u narodu postoji vjerovanje kako je potrebno odjenuti neki komad odjeće naopako ili pak kupiti novu životinju i u štali je prevesti preko nekog predmeta, npr. sjekire ili noža.³³ U narodnim vjerovanjima Istre, najprisutniji je lik mòre. U najvećem broju slučajeva mòra je žensko biće, no može biti i u liku muškarca te se tada naziva *mornjakom*. Najizloženija njezinom napadu su mala djeca, a najveći strah izaziva njezina sposobnost da mori ljude, po čemu je i dobila naziv *mòra*. U principu, to je zla žena čije tijelo fizički spava, ali njezin lik u obliku kokoši, muhe ili crne mačke odlazi u noćne pohode. U tuđe kuće ulazi kroz prozor, ključanicu ili malu pukotinu na zidu. Pri ulasku u sobu obično se nešto razbije, vrata zaškripe ili se čuju neobični zvukovi koji najavljuju njezin dolazak. Nakon što uđe u prostoriju napada osobu tako što joj sjedne na prsa i počinje izazivati pritisak od kojeg osoba postaje nemoćna u pokušaju pomicanja, ali i spavanja. Pritom joj siše bradavice i pije mlijeko, a najgore od svega je što je osoba svjesna čitave situacije, no gotovo uvijek nemoćna da se odupre. Kako bi se zaštitili od njezinog dolaska, ljudi su prije spavanja stavljali nož ispod jastuka, začepili sve rupe u zidovima, u ključanice stavljali oštre predmete, a na ključanice objesili grlo boce kako bi se pri ulasku u sobu mòra zabila u nju.³⁴ Također, na području Istre raširena je i legenda o orku. Orko (*Mrak, Vorko, Bilfo*) se prikazuje u životinjskom obliku najčešće kao magarac, konj, pas ili ovan koji čovjeku prepriječi put. Također se može pojaviti i u obliku golemog diva na čiji je trag opasno stati. U oba slučaja Orko bi ponio nesretnog putnika u zrak i izbacio ga kilometrima udaljeno od mjesta na koje je putnik krenuo. Kako bi se zaštitili od njegovog djelovanja, ljudi su znali okrenuti košulju naopako ili zamijeniti cipele na nogama,

³² Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka, str. 130.-134.

³³ Orlić, D. (1986.): *Štorice od štrig i štriguni*, Istarska naklada, Pula, str. 8.

³⁴ Isto, str. 8.- 9.

lijevu na desnu i obratno.³⁵ Lik orka bio je dobar način za zastrašivanje mladih djevojaka kako bi se prije no što padne mrak vratile kući. Na području Labinšćine postoji vjerovanje kako se orko pojavljuje u oblike ovna koji stane čovjeku između nogu te ga tako odnese na Učku. Također, ljudi su smatrali kako su utorak i petak dani koje je valjalo izbjegavati prilikom svojih putovanja zato što su se ti dani smatrali nesretnima i postojala je najveća mogućnost da će im tada orko prepriječiti put.³⁶

3.4.2. Odlazak u vojsku

Novačenje ili odlazak u vojsku nekada je predstavljao vrlo važan događaj u životu svakog mladića. Odlazak u vojsku označavao je odrastanje i prelazak mladića u odraslog muškarca. Djevojkama je to bilo izuzetno privlačno te je to ponekad bio i ključni faktor pri odabiru potencijalnog muža. Naime, ako je mladić bio proglašen nesposobnim za vojsku, djevojke su ga izbjegavale i nisu ga gledale kao materijal za brak. To je bilo tako iz razloga što se u narodu izvršenje vojnoga roka promatralo kao početak zrelosti, stoga su se muškarci koji ga nisu izvršili smatrali djetinjastima i nezrelima.³⁷ Običaj je bio da svaki momak koji je pozvan u vojsku, na prsa stavi komad zastave trobojnice kako bi svi, a pogotovo cure, znali da je odabran za vojsku. Odlazak u vojsku predstavljao je rastanak od obitelji i djevojke na duže vrijeme. Ponekad su djevojke morale čekati i po nekoliko godina povratak svojih mladića iz vojske, no kada bi konačno stigli kući, djevojke su znale kako su sada fizički i psihički spremni za ženidbu. Na otoku Braču u vojsku se odlazilo u kasnu jesen. Postojala je tradicija da se noć uoči odlaska u vojsku, mladići okupe i odnose cvijeće svojim djevojkama. Cvijeće su krali iz susjednih kuća i vrtova te su ih postavljali na teško dostupna mjesta poput brodova, zvonika i sl. Kad je cvijeće bilo postavljeno, mladići bi ispekli janje i cijelu noć slavili kako bi se na taj način sa svima oprostili prije svojeg odlaska. Ujutro bi se svi mještani okupili kako bi uz pjesmu ispratili odlazak svojih mladih vojnika.³⁸ Kako je prethodno rečeno, djevojke su svoje mladiće morale čekati i po nekoliko godina, stoga im je međusobno dopisivanje putem pisama predstavljalo

³⁵ Orlić, D. (1986.): *Štorice od štrig i štriguni*, Istarska naklada, Pula, str. 9.

³⁶ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka, str. 132.

³⁷ Maljković, Z. (ur.) (2016.): *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Mozaik knjiga, Zagreb, str. 33.- 34.

³⁸ Miličević, J. (1975.): Narodni život i običaji na otoku Braču, *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol. 11/12 No. 1, str. 439.

jedini mogući oblik komunikacije. Ta su pisma bila vrlo dugačka, prožeta emocijama i osjećajima poput nedostajanja, straha, brige, čežnje, a ponajviše ljubavi. Mladići su pisali dugačka pisma u kojima su opisivali nove i nepoznate situacije u kojima su se nalazili, dok su djevojke izražavale ogromnu tugu što nisu zajedno. Najteže je bilo onim djevojkama koje su već bile zrele za udaju, no njihovi su muškarci morali otići u rat. Kako su godine prolazile, u međuvremenu bi se i momci i djevojke u potpunosti promijenili te bi se nakon rata često susrelo dvoje nepoznatih ljudi.³⁹

3.4.3. Pronalaženje bračnog partnera

Jedan od glavnih ciljeva života je pronaći srodnu dušu s kojom ćemo dijeliti dobro i zlo, osnovati obitelj, provesti ostatak života i dočekati starost. U današnje vrijeme, mladi imaju slobodu prilikom biranja bračnog partnera, no u prošlosti u većini slučajeva to nije bilo tako. Naime, u prošlosti su najčešće roditelji birali umjesto mladih pa su se tako sklapali brakovi prvenstveno na temelju materijalne koristi, a ne uzajamne ljubavi. Iako se mladi često nisu međusobno poznavali, morali su prihvatiti odluku roditelja i oženiti se. Muškarci su se ženili kada je u domaćinstvu bila potrebna radna snaga ili ženska ruka, a žene su se udavale kada bi dosegnule najpoželjniju dob za udaju. Moralo se paziti da ne prijeđu tu dob zato što bi se kasnije takve djevojke smatrale starim i nepoželjnim za udaju.⁴⁰ Najčešće su bračni partneri bili birani od strane starijih članova obitelji pa se tako mladež pokazivala na seoskim slavljinama. Ta su seoska slavlja bila najbolja prilika za roditelje koji su na njima mogli dobiti pregled „onoga što se u selu nudi“ te na taj način odabrati najbolje moguće za sebe i svoju djecu. Ova su se slavlja u većini slučajeva organizirala povodom blagdana svetaca zaštitnika, ali i u obliku sajмова i plesnih zabava. Također, na području slavonske Posavine postojala je i starija seoska žena koja je bila zadužena za pronalazak bračnog partnera. Kada bi dobro obavila svoj posao, tj. kada bi potraga završila ženidbom, dobila bi na dar haljinu kao znak zahvale za njezino

³⁹ Milićević, J. (1975.): Narodni život i običaji na otoku Braču, *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol. 11/12 No. 1, str. 439.- 440.

⁴⁰ Muraj, A., Vitez, Z. (2001.): *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha*, Barbat, Zagreb, str. 311.- 319.

uspješno posredništvo.⁴¹ Kasnije, kada su mladi donekle dobili slobodu biranja partnera, dolazi do običaja koji se na području Labinšćine, ali i Istarskog poluotoka, naziva *hodanjem*. Nakon što bi mladić i djevojka neko vrijeme „hodali“ i kada bi se bolje upoznali, zajedno su odlazili pred djevojčine roditelje. Taj dan se unaprijed dogovarao kako bi se roditelji mogli pripremiti za dolazak potencijalnog zeta. Kada bi mladić stigao, upoznao je njezine roditelje, ali i ostale ukućane te je objasnio razlog svojeg dolaska, odnosno tražio je dopuštenje da bude s njihovom kćerkom. U slučaju kada bi dobio dopuštenje, od toga dana mogao je slobodno dolaziti i posjećivati svoju djevojku koja bi kasnije postala njegovom ženom. U narodu se podrazumijevalo da je upoznavanje roditelja i dolazak u njihovu kuću obaveza koja se nije smjela olako shvaćati. Ako je npr. mladić varao svoju djevojku, smatralo se da vara i njezine roditelje, stoga su djevojke kući dovodile samo onog muškarca za kojeg su bile sigurne da je pošten, ozbiljan i da će se upravo za njega i udati.⁴²

3.4.4. Prošnja i zaruke

Prošnja i zaruke su čilnovi koji prethode samom obredu vjenčanja. Muškarac odlazi isprostiti ruku svoje djevojke, čak i u slučaju kada je brak već unaprijed dogovoren, kako bi se na taj način ispoštovali tradicija i običaji pojedinoga kraja. U prošnju zajedno s proscem odlaze njegov otac, stariji rođak, prijatelj ili pak određena osoba koja je vrlo vješt govornik, iz razloga što prošnja podrazumijeva pregovore s roditeljima mlade. U različitim dijelovima Hrvatske postoje različiti običaji vezani uz pregovore prilikom prošnje. U nekim krajevima postoji običaj da se prosci predstavljaju kao lovci koji traže izgubljenu životinju čiji trag vodi upravo u kuću mlade, ili pak kao putnici koji su se izgubili i traže svoj put kući. Sa sobom donose različite darove, hranu i piće čije prihvaćanje ili neprihvatanje označava odgovor na prošnju.⁴³ U Splitskoj zagori prosci dolaze pred djevojčine roditelje i tada vode dijalog o tome kako su došli tražiti izgubljenu ovcu koju opisuju kao *biličastu* ili *garu* (ovisno o tome kakve je boje kosa djevojke koju traže). Zatim mladić pogleda djevojku i potvrdi kako je upravo ona ta izgubljena ovca koju je tražio te joj tada daruje jabuku,

⁴¹ Vitez, Z. (2003.): *Hrvatski svadbeni običaji*, Golden marketing, Zagreb, str. 28.

⁴² Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka, str. 140.

⁴³ Vitez, Z. (2003.): *Hrvatski svadbeni običaji*, Golden marketing, Zagreb, str. 30.

prsten ili novac.⁴⁴ U prošnju mladić nikad ne odlazi jer mu treba netko tko će mladoj i njezinim roditeljima potvrđivati njegove riječi o sebi i o svojoj materijalnoj imovini. Također, ta osoba služi kao pomoć pri pregovaranju, bilo to putem dijaloga na pregovorima ili pak samo kao moralna podrška mladiću. Na području grada Labina i Labinšćine takva se osoba nazivala *moj prehljuste*.⁴⁵ U slučaju da je prošnja bila uspješna, mladići svojim budućim ženama daju prethodno donesene darove koji se u Hrvatskoj nazivaju obilježjima. To su darovi u obliku nakita, odjeće, kolača, a u nekim krajevima to je jabuka s kovanim novcem ili pak bez njega. U Poljici, mjestu istočno od Splita, postoji običaj da djevojka za obilježje dobiva prsten, pribadaču, ogrlicu i novac (zlatni).⁴⁶ Nakon prošnje dolazi do službenih zaruka koje predstavljaju čin kada se mladić i djevojka prime za ruke i službeno se odluče stupiti u brak. Zaruke se u Hrvatskoj provode putem prstenovanja ili okretanja *naoposun* (u smjeru kretanja sunca). Uz same zaruke, okretanje *naoposun* koristi se i u različitim situacijama poput one kada se npr. u Kotarima djevojka trokratno okrene kada se od strane njezinog brata predaje svatovima. Nadalje, postoje različite varijacije na temu prstenovanja. U nekim sredinama prsten daje mladoženja, dok u drugim to čine njegov otac ili budući kum. U nekim je mjestima bio običaj uz prsten donijeti i cipele kao simbol prihvaćanja u novu sredinu. Taj je običaj sačuvan do danas pa tako postoji običaj da se na svadbi mladoj ukrade svadbena cipelica koju je zatim kum dužan otplatiti.⁴⁷ Zaručnički prsten morao je biti od zlata, a mladići su ga kupovali na seoskim sajmovima. Djevojke su u znak prihvaćanja zaruka prsten nosile na prstenjaku lijeve ruke jer je prsten na desnoj ruci označavao da je djevojka slobodna. U slučaju da je mladić potom morao otići u vojsku, zaručnica ga je morala čekati kod kuće i nije smjela izlaziti jer je tada postojala mogućnost da muškarac zbog nepovjerenja raskine prethodne zaruke.⁴⁸ U današnje vrijeme običaj je da čin zaruka mladi obavljaju sami i to na način da mladić zaprosi djevojku i stavi joj prsten na ruku. U nekim se mjestima zadržao običaj da se zaruke proslave tako da se pozovu

⁴⁴ Alaupović-Gjeldum, D. (1994.): Običaji i vjerovanja pri sklapanju braka u dijelu Splitske zagore, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 4-5, Split, str. 66.

⁴⁵ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka, str. 140.

⁴⁶ Vitez, Z. (2003.): *Hrvatski svadbeni običaji*, Golden marketing, Zagreb, str. 31.

⁴⁷ Isto, str. 32.-33.

⁴⁸ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka, str. 141.

najbliža rodbina i kumovi te da tada mladi objave sretne vijesti. Prilikom zaruka u rjeđim se slučajevima organiziraju velika slavlja nalik manjim svatovima.

3.5. Svadba

Sklapanje braka predstavlja važan aspekt čovjekova života, ali i čitave društvene zajednice. Svadba se sastoji od niza svadbenih običaja koji se vežu uz sam čin sklapanja braka, a obuhvaćaju predsvadbene (pletenje vijenca, udavačin obilazak rodbine i skupljanje poklona, prijenos mladenkine odjeće, pozivanje na svadbu) i svadbene običaje. Između zaruka i svadbe, u nekim se krajevima Hrvatske održavao usmeni dogovor na kojem su se dvije obitelji unaprije dogovarale i donosile odluke o svim bitnijim stvarima za vjenčanje poput popisa uzvanika, mjesta i načina održavanja slavlja, darovima i dr. Nakon usmenog dogovora kreću pripreme za vjenčanje.⁴⁹

3.5.1. Predsvadbene običaji

Na predsvadbeni običaj pletenja vijenca nailazimo u Lici, Hrvatskom primorju, Slavoniji i Podravini. Pletenje vijenca odvija se kod mladenke, a simbolizira njezino ostavljanje mladenačkog života i prijelaz u odraslu životnu dob. Tradicija nalaže da se vijenac plete za mladenku, neke od sudionika svadbe i za svatovski barjak. Glavni dio vijenca čine neke od vazdazelenih biljaka, rutvica i ružmarin koji se prethodno uberu. Na području Like branje tih biljaka odvija se istoga dana kada se navečer plete i vijenac. Prilikom pletenja pjevaju se različite prigodne pjesme koje se razlikuju od mjesta do mjesta. Također, uz vijenac pletu se i svadbene kitice koje su u većini slučajeva od ružmarina, a namijenjene su za svatove koji ih tada otkupljuju po simboličnoj cijeni, kako bi na taj način pomogli da si mladenci otplate troškove vezane uz održavanje svadbe.⁵⁰ U narodu postoji vjerovanje u sretne i nesretne dane, stoga se prilikom biranja dana vjenčanja obraća pozornost na to da dan ne bude nesretan (utorak i petak), a najprihvatljivija je subota. Pozivanje na svadbu obavlja se čak i do nekoliko mjeseci naprijed kako bi se uzvanici, kako financijski tako i fizički, mogli pripremiti za nadolazeće svatove. U nekim krajevima Hrvatske postoji

⁴⁹ Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 51.-52.

⁵⁰ Vitez, Z. (2003.): *Hrvatski svadbeni običaji*, Golden marketing, Zagreb, str. 34.-36.

osoba, muškarac, koja je zadužena za pozivanje. U većini slučajeva to je mladoženja ili njegov rođak koji tada na sebi nosi šešir, ukrasni ručnik, štap i posudu s pićem kojim nudi uzvanike. Sam čin pozivanja odvija se prema unaprijed ustaljenom govoru čiji obavezni dio čine šale i pošalice.⁵¹ U nekim se krajevima Slavonije osoba koja ima ulogu pozivanja u svatove naziva pozivačem, dok se u Dalmaciji, točnije na otoku Lastovu, ta osoba naziva buzdovanošem jer u ruci umjesto štapa nosi okićeni buzdovan. U novije vrijeme, običaj pozivanja na svadbu odvija se tako da mladenci zajedno odlaze od kuće do kuće uzvanika te ih pozivaju usmenim putem. Također, tada im daju i pisanu pozivnicu u kojoj su navedeni mjesto i vrijeme održavanja svadbe.⁵² U sjevernoj Hrvatskoj postoji običaj da se po mladu odlazi večer uoči svadbe. Prethodno se svatovi okupljaju u kući mladoženje i tada pješice odlaze do mladenkine kuće. U slučaju da je mlada podosta udaljena, tada se odlazi noću jašući konje, a ne pješice. Na samom čelu te povorke nalazi se barjaktar koji maše barjakom. Barjak se nekada sastojao od šarenih marama i vrpca, dok se u novije vrijeme izrađuje kao trobojnica. Na vrhu koplja se natakne jabuka. Barjak se u primorskim krajevima, npr. na otoku Krku, naziva banderom. Kada povorka dođe do mladenkine kuće, nailazi na zaključana vrata koja se otključavaju tek kada svatovi pucnjevima pogode metu poput bundeve obješene na obližnje drvo. Mlada i njezini roditelji tada započinju pregovaranja koja završavaju plaćanjem otkupnine i svečanim otključavanjem vrata. Mladenu za navedenu otkupninu predaje njezin brat.⁵³ U Istri je običaj da se četvrtak prije svadbe odlazi kod mlade po njezinu odjeću i stvari, a taj se običaj naziva *dota ili koredo*. Po dotu odlaze mladoženja, njegov otac, braća, susjedi i prijatelji. Mladenka bi unaprijed pripremila sve svoje stvari, stavila ih u škrinju, *kaselu*, i spremno čekala njihov dolazak. Taj dan je obilježen pjesmom, plesom i zabavom do kasno u noć.⁵⁴ Također, u sklopu prethodno navedene *dote*, poznat je i običaj izvođenja lažne mlade koji je u Hrvatskoj rasprostranjen na području Istre i Dalmacije. Prema narodnim vjerovanjima, iza tog običaja krije se simbolika zavaravanja demona koja je vidljiva i prilikom dolaska svatova koji tada imaju izgovor da su došli tražiti izgublenu ovcu ili divljač koja im je pobjegla u mladenkinu kuću. U naselju Prigorje Brdovečko (Općina Brdovac) običaj je da nakon

⁵¹ Vitez, Z. (2003.): *Hrvatski svadbeni običaji*, Golden marketing, Zagreb, str. 37.

⁵² Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 57.

⁵³ Isto, str. 57.- 59.

⁵⁴ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka, str. 142.

predaje miraza, mladenka okupljene daruje voćem i slatkišima te zatim pali kutiju kresiva i baca je iza sebe. Nakon mladenkina odlaska razbija se posuda puna vode kako bi se to kresivo ugasilo.⁵⁵

3.5.2. Svadbeni običaji

Nakon što su se u prijašnjem potpoglavlju opisali svi običaji koji prethode svadbi, potrebno je navesti i običaje na sam dan vjenčanja. U ovom će se potpoglavlju opisati svadbeni običaji koji uključuju svatovske dužnosti i uloge, svadbenu odjeću, dolazak po mladu na dan vjenčanja, svadbenu pjevanje, zdravice, govore i jela.

U današnje vrijeme pod pojmom svatova obuhvaćeni su svi uzvanici prisutni na svadbi, no u prošlosti tim su se nazivom oslovljavale samo osobe koje su imale posebne dužnosti i uloge na svadbi. Temelj svatova čini tri, pet ili sedam osoba, a u današnje vrijeme nerijetko svatovi uključuju i preko stotinjak uzvanika. U različitim krajevima Hrvatske postoje različiti nazivi za mladence, pa se tako u sjevernoj Hrvatskoj žena koja se udaje naziva *mladenkom*, dok se u Dalmaciji i Hrvatskom primorju naziva *nevjestom* ili *nevistom*. Muškarac koji se ženi u većini se krajeva naziva *mladoženjom*, dok se na području Like i Korduna naziva *oženja*, a na kajkavskom području *ženih*. Nadalje, važne svatovske dužnosti prepuštaju se bližoj obitelji, a kao njihov predvodnik stoji stariji muškarac zadužen za vođenje svih svatovskih obaveza. Nakon njega veliku važnost ima svadbeni kum s mladenčeve strane koji se naziva *prvim* ili *debelim kumom*. Uz mladenku se nalaze djever i djeveruša. Izrazitu ulogu ima osoba zadužena za predvođenje svatovske povorke i nošenje barjaka. Također, važna je i ulogu *čauša* ili *čaja*, osobe zadužene za podizanje atmosfere i razveseljavanje uzvanika.⁵⁶ Što se tiče svadbene odjeće, njezino značenje pronalazi se u zaštiti od zlih sila i crne magije korištenjem šarenih boja i prekrivanjem mladenkina lica. Najveća zaštita krije se u mladenkinu vijencu ili kruni (sl.1.) te upravo ona simbolizira odrastanje i prijelaz iz mlade djevojke u udanu ženu. U prošlosti se taj vijenac pravio kod kuće, od pravog ili umjetnog cvijeća s dodacima crvene boje i ukrasnih trakica. Vijenci su se ponekad prenosili s koljena na

⁵⁵ Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 58.- 59.

⁵⁶ Vitez, Z. (2003.): *Hrvatski svadbeni običaji*, Golden marketing, Zagreb, str. 37.- 40.

koljeno zato što je njihova materijalna vrijednost premašivala financijske mogućnosti siromašnih seoskih obitelji. U nekim selima postojao je običaj da mladoženja nosi svadbeni vjenčić ili kiticu koja se pričvrstila za šešir. Mladoženja je na sebi morao imati barem jedan komad vojničke odjeće i to stare vojničke uniforme koja se sastojala od kabanice i uskih hlača.⁵⁷

Slika 1. Svadbeni vijenac iz Draganića

Izvor: <http://www.gmk.hr/Predmet/4335>, pristupljeno: 25. lipnja 2020.

Mladenke su svoju vjenčanu haljinu dale izraditi u svjetlijim tonovima. Naime, tada nisu postojale vjenčanice u obliku kakvom postoje danas. Na području grada Labina, djevojke su na glavi nosile bijeli vjenčić ili su u kosi imale bijeli cvijet, što je simboliziralo njezinu nevinost i služilo je na čast čitavoj obitelji.⁵⁸ Svadba službeno započinje dolaskom mladoženje po mladu. Tradicija nalaže da svadbena povorka kreće od mladoženje do mlade, gdje se zaustavljaju ispred zaključanih vrata. Tada kreće šaljivi dijalog i „pogađanje“ mlade. Mladenkina obitelj, najčešće na prozor, redom izvodi djevojke dok mladoženjin predvodnik, kum i ostali svatovi moraju pogoditi koja je prava mladenka. Izvođenje lažne mlade ponavlja se tri puta te se na kraju izvodi prava mladenka u pratnji njezinog brata ili drugog člana bliže obitelji.

⁵⁷ Vitez, Z. (2003.): *Hrvatski svadbeni običaji*, Golden marketing, Zagreb, str. 41.- 43.

⁵⁸ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinsčine*, Zigo, Rijeka, str. 142. .

Cijeli je događaj popraćen smijehom i pjesmom, a nakon kojeg se prilikom preuzimanja mladu okreće naoposum te je tada svatovima konačno dopušten ulazak u obiteljsku kuću.⁵⁹ Na području Labinšćine ljudi su se ženili većinu subotom. Najprije su se svi okupljali kod mladoženje i potom su pješice odlazili po mladu. Cijelim putem su pjevali stare istarske pjesme i svirali na tradicionalnim istarskim instrumentima. Također, i u Istri je bio običaj da su svatovi naišli na zatvorena vrata mladenkine kuće te je i tada započinjalo šaljivo izvođenje lažne mlade. Kada bi kum pogodio pravu mladenku nastalo bi opće veselje i svirala bi se *mantinjada*, starinski svečani način sviranja kojim se dozivala mlada. Potom bi se iznijela hrana i piće, nakon čega se otišlo u crkvu na vjenčanje.⁶⁰ Svadbene običaje u Istri prije 1900. opisao je Marko Bijažić u svojoj knjizi *Istarski narodni običaji i stari zanati*. U knjizi navodi kako se tada uglavnom nosila narodna nošnja te da su se svatovi sastojali od dvadesetak ljudi zbog teže financijske situacije i neimaštine. Iako su ljudi bili siromašni, za svatove se uvijek pokušavalo pronaći dovoljno novaca kako bi se mogla pripremiti što bolja svadba, iz razloga što je to donosilo ugled obitelji. Svadbena glazba uključivala je instrumente poput roženica, miha, violine i harmonike, a plesali su se različiti plesovi kao što su balun, valcer i polka.⁶¹ Nakon službenog obreda vjenčanja, mladenka se oprašta od svojih ukućana, primi njihov blagoslov te zajedno sa svatovima odlazi mladoženjinoj kući. U nekim je krajevima Hrvatske (posebice dinarskim) običaj da prije ulaska u kuću, mlada mora preko kuće ili na njezin krov baciti jabuku ili kolač. Također, važnu ulogu ima i mladoženjina majka, svekrva, koja dočekuje mladence te ih nudi medom, šećerom i mlijekom. Potom mlada prelazi kućni prag na način da ga ili ljubi ili ga pak izbjegava dotaknuti i tako službeno postaje dijelom obitelji.⁶² Uz prethodno navedene običaje, valja se osvrnuti i na hrvatska tradicionalna svadbena jela, a neka od njih su: pečenje, rolana teletina, svadbena jetrica s pire krumpirom, pureći vinski gulaš, svatovska sarma, šarena teleća rolada, makovnjača, štrudla od sira, orehnjača, čvarkušice, gibanice, medvjede šape i sl.⁶³ Posebnu važnost ima kruh koji je raskošno ukrašen ogledalcima, vrpcama i grančicama. Najčešće je okruglog oblika i nalazi se na sredini svadbenog stola. U slučaju da ima rupu u sredini (oblik

⁵⁹ Vitez, Z. (2003.): *Hrvatski svadbeni običaji*, Golden marketing, Zagreb, str. 44.- 48.

⁶⁰ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka, str. 142.- 143.

⁶¹ Isto, str. 167.- 168.

⁶² Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 53.- 54.

⁶³ Isto, str. 62.- 90.

kuglofa), može se dati svadbenoj povorci koja ga natakne na svadbeni barjak i nosi do mladenkine kuće.⁶⁴

3.6. Smrt i pokop

Pogrebni običaji razlikuju se u pojedinim dijelovima svijeta, pa tako i unutar regija Hrvatske. Ljudi se već za vrijeme života počinju pripremati za svoju smrt i to na način da kupuju grobno mjesto te si unaprijed pripremaju odjeću i osobite predmete od velikog značaja poput slika, nakita, pokrivača i sl. Prema narodnim vjerovanjima, glasanje ili pojava određenih životinja bili su pokazatelji dolaska smrti. Zavijanjem pasa, glasanjem ćuka, sove ili vrane te mukanjem krava u noći nagovještavala se nečija smrt.⁶⁵ Također, vjeruje se kako se smrt može prepoznati i prema određenim snovima (san o ispadanju zuba), izgledu mrtvaca (otvorene oči), dimu božićne svijeće (ovisno prema kome je dim usmjeren), pucanju određenih predmeta (zrcalo, pucketanje u kućnoj gredi) i dr.⁶⁶ Kada bi se približila smrt upalila bi se kandelorska svijeća, a kad nastupi smrt uz pokojnika bi se zapalila uljanica, dušica, te bi se otvorio prozor da duša slobodno napusti tijelo. Tradicija nalaže da barem jedna osoba mora ostati uz pokojnika do same smrti i tada zapaliti svijeću koja se prethodno držala pod jastukom, no pokojnik je nije smio vidjeti. Svijeća je simbol svjetla, stoga se palila kako pokojnik ne bi na onom svijetu tapkao u mraku već imao osvijetljen put. Također, u tom bi se trenutku pokrivala sva ogledala u kući, zaustavljao bi se sat i gasila bi se vatra na ognjištu. Uz noge pokojnika stavila bi se posudica s blagoslovljenom vodom, unutar koje bi se nalazila grančica kojom bi se poškropilo pokojnika. Pokojnika bi tada obilazila obitelj, rodbina, susjedi koji su ga škropili blagoslovnom vodom i molili za njega.⁶⁷ Zatim se pokojnika okupalo i opasivalo crvenim pasom (crvena boja ima magijsku ulogu nadjačavanja zlih sila) te mu se oko vrata stavljala krunica. Ženskim se osobama rasplitala kosa jer se vjerovalo da će na taj način duša lakše napustiti tijelo. U pokojnikovoj kući nije se smjelo čistiti ni pripremati hranu, već su susjedi kuhali umjesto obitelji preminulog. Taj

⁶⁴ Vitez, Z. (2003.): *Hrvatski svadbeni običaji*, Golden marketing, Zagreb, str. 62.- 63.

⁶⁵ Alaupović - Gjeldum, D. (1999.): Običaji životnog ciklusa u Imotskoj krajini i zapadnoj Hercegovini od konca XIX. stoljeća do Drugog svjetskog rata, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 8, Split, str. 164.

⁶⁶ Vince – Pallua, J. (1991.): Životni običaji u Baranji (rođenje – svadba - smrt), *Studia Ethnologica*, Vol. 4, Zagreb, str. 162.

⁶⁷ Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 94.

se čin nazivao *zajmom* jer se smatralo kako će u budućnosti obitelj vratiti tu uslugu. Vjerovalo se kako se pokojnika ne smije ostaviti samog u mraku, stoga se bdjelo cijelu noć. To je bila prilika obitelji i susjedima da se oproste od umrlog te se zajedno prisjete njegova života. Kako su se ovakva druženja odvijala uz hranu i piće, najčešće bi pod utjecajem vina ili rakije postala vrlo opuštena pa se o pokojniku pričalo kroz anegdote i šaljive zajedničke zgode. U takvim se situacijama smijeh nije smatrao neprimjerenim, budući da se vjerovalo kako je pokojniku uz veselje lakše napustiti ovaj svijet.⁶⁸ Kod iznošenja pokojnika iz kuće vršili su se razni obredi kako bi se spriječio njegov povratak u obliku zlih sila i demona. Pazilo se da mrtvaca iznose iz kuće s nogama prema naprijed, da vrata i prozori ostanu otvoreni te stolovi i klupe okrenute naopako. Lijes se prilikom iznošenja na kućnom pragu spuštao tri puta, a nakon prolaska mrtvaca polijevala se voda i razbijala posudica u kojoj se ona nalazila. Kuću se zatim pomelo, a korištenu metlu bacilo jer se smatrala nečistom. Domaće životinje su se puštale iz štale jer se vjerovalo kako se njihovom slobodom sprječava da ih pokojnik povuče za sobom.⁶⁹ U slučaju kada bi umrlo dijete, obučeno u bijelu haljinicu i s bijelom kapićom na glavi, položili bi ga u mali bijeli lijes. Bijela boja označava djetetovu nevinost i prerano oduzetu šansu za život. U tom slučaju nisu se održavali pogrebi u tradicionalnom obliku, već bi samo djetetov otac uzeo lijes te ga zajedno s križem odnio na obližnje groblje, gdje bi ga kasnije pokopali. Prethodno bi majka umrlog djeteta izdojila malo mlijeka, stavila ga na krišku kruha te položila u djetetovu ručicu. Na taj dan nije se smjela nositi crnina, kao što je to slučaj kada umre odrasla osoba, iz razloga što se smatralo kako krštena djeca odlaze na neko bolje mjesto. Također, nije ga se smjelo previše oplakivati jer se vjerovalo kako će tako umrlom djetetu na onom svijetu biti još teže bez njegovih roditelja.⁷⁰ U Imotskoj krajini (Zagora) postoji običaj naricanja za umrlom osobom, a naziva se još i *javkanje, nabrajanje, bugarenje, žaljenje*. Običaj je da nariču žene koje nisu u krvnom srodstvu s umrlom osobom te se one nazivaju *narikuše, javkalje, bugarilje, žalosnice i dr.* One tužnim i plačnim tonom izgovaraju lijepe riječi o pokojniku, ističu njegove vrline i oplakuju preranu smrt. Njihove riječi su obično složene u desetercima i s pripjevom. Tradicija naricanja prisutna je kada se pokojnika iznosi iz kuće i kada se

⁶⁸ Alaupović - Gjeldum, D. (1999.): Običaji životnog ciklusa u Imotskoj krajini i zapadnoj Hercegovini od konca XIX. stoljeća do Drugog svjetskog rata, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 8, Split, str. 165.

⁶⁹ Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 95.

⁷⁰ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labištine*, Zigo, Rijeka, str. 147.-148.

njegov lijes polaže u grob.⁷¹ Ovaj se običaj najdulje zadržao u Slavoniji, u kojoj se moglo vidjeti četiri ili šest djevojaka kako sjede na lijesu i plaču. Međutim, prilikom ukopa ničije suze nisu smjele pasti na grob jer se smatralo kako će tada pokojniku zemlja biti preteška. U pojedinim mjestima u Hrvatskoj, kao na otoku Hvaru, djeci je bilo zabranjeno prisustvovati pogrebu, a u Konavlima čak i ženama. U nekim slavonskim selima pokojnika se pjesmom ispraćivalo do groblja dok su njegovi rođaci klečali uz vrata, molili i bacali kamenčiće za lijesom. Putem do groblja moralo se zastati 2 ili 3 puta jer se vjerovalo da se pokojnikova duša mora odmoriti. Ta su mjesta zastajanja označavana kamenjem jer se moralo točno znati kuda oni prolaze zbog praznovjerja da umrla osoba ne smije prijeći preko polja niti kroz stado. Do groblja se nitko nije smio osvrnati uz obrazloženje da bi u suprotnom netko drugi mogao ubrzo umrijeti. Suprotno ovom, u nekim su se krajevima pred povorku iznosila bolesna djeca, u nadi da će njihova bolest prijeći na pokojnika.⁷²

⁷¹ Alaupović - Gjeldum, D. (1999.): Običaji životnog ciklusa u Imotskoj krajini i zapadnoj Hercegovini od konca XIX. stoljeća do Drugog svjetskog rata, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 8, Split, str. 166.

⁷² Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 96.- 97.

4. HRVATSKI GODIŠNJI OBIČAJI

U skupinu hrvatskih godišnjih običaja ubrajaju se običaji sa svojim ciklusima unutar jedne godine, stoga ih možemo nazvati i blagdanskim običajima. U nastavku će se opisati običaji i tradicija ljudi u Hrvatskoj za vrijeme božićnog, pokladnog, korizmenog i vazmenog doba. Također, detaljnije će se opisati blagdani određenih svetaca zaštitnika za čije se blagdane prema tradiciji vežu određeni poslovi i radnje.

4.1. Predbožićni, božićni i običaji nakon Božića

Božić je kršćanski blagdan na čiji se dan, prema kršćanskoj predaji, slavi rođenje Isusa Krista. U Hrvatskoj postoji čitavi ciklus predbožićnih i božićnih rituala koji variraju ovisno o regijama unutar države. Običaji i tradicija vezani uz ovaj blagdan također se razlikuju s obzirom na slojeve hrvatskog društva, kako u prošlosti tako i u sadašnjosti.⁷³ Ciklus božićnih običaja započinje adventom te se nastavlja sve do Sv. tri kralja. U ovom će se poglavlju prikazati i detaljnije opisati događaji koji prethode samom blagdanu Božića poput blagdana sv. Barbare, sv. Lucije i sv. Nikole, Badnjaka i svih ostalih običaja i vjerovanja vezanih uz ovaj vremenski ciklus. Nadalje, prikazat će se tradicija vezana uz sam dan Božića, kao i dani koji slijede nakon blagdana, sve do Nove Godine i Sv. tri kralja.

4.1.1. Predbožićni običaji

Pripremno razdoblje pred Božić naziva se došašće ili advent te obuhvaća vremenski period od četiri nedjelje. Upravo iz tog razloga blagdanske stolove krasi adventski vijenci s četiri svijeće koje se zapale, po jedna za svaku nedjelju pa sve do Božića. Simbolika u tom periodu je ta da četiri nedjelje predstavljaju četiri tisućljeća od stvaranja svijeta do dolaska Isusa Krista, a sam naziv potječe od latinske riječi *adventus*, što označava dolazak ili početak. To je vrijeme kršćanske pripreme za blagdan Božića u obliku posta, pokore, molitve i odlaska na rane jutarnje mise (zornice).⁷⁴

⁷³ Rihtman-Auguštin, D. (1995.): *Knjiga o Božiću*, Golden marketing, Zagreb, str. 18.- 20.

⁷⁴ Dragić, M. (2008.): *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, str. 9.-10.

Točno vrijeme početka predbožićnog razdoblja teško je odrediti jer se ono u literaturi različito navodi, no većina se slaže kako je to na blagdan Svete Barbare ili pak nešto kasnije, na blagdan Svete Lucije.⁷⁵ Sveta Barbara (sl. 2.) mučenica je koja je živjela u današnjem Izmiru krajem osamdesetih godina 3. stoljeća. Bila je kći bogatog trgovca Dioskora te ju je on, zbog njezine neizmjerne ljepote, zatvorio u visoki toranj bez prozora. Prema legendi, Barbara je na tom tornju dala izgraditi 3 prozora koja su predstavljala Oca, Sina i Duha Svetoga. Kada je njezin otac to vidio, pobjesnio je i pokušao ju je pogubiti mačem, no Djevica ju je spasila tako što ju je čudesno prenijela u planine. Naposljetku ju je vlastiti otac pogubio zato što se njegova ideologija nije preklapala s Barbarinim vjerovanjima. Naime, ni pred samu smrt nije se htjela odreći kršćanstva te je na taj način postala kršćanskom mučenicom čiji se blagdan slavi svake godine 4. prosinca. Smatra se zaštitnicom rudara, ratara, talioničara i topnika.⁷⁶

Slika 2. Prikaz sv. Barbare

Izvor: <https://www.vjerajdijela.com/sveta-barbara/>, pristupljeno: 2. lipnja 2020.

⁷⁵ Rihtman-Auguštin, D. (1995.): *Knjiga o Božiću*, Golden marketing, Zagreb, str. 23.

⁷⁶ Dragić, M. (2015.): *Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, Vol. XIII, No. 2, Zagreb, str. 142.-145.

Nadalje, uz Svetu Barbaru, početak predbožićnog vremena označava i blagdan Svete Lucije. Sveta Lucija rođena je 284. God. na Siciliji u gradu Sirakuzi, stoga se naziva i Sveta Lucija od Sirakuze. Zaštitnica je slijepih (tjelesno i duhovno), krojača i kovača. Prema legendi, živjela je sa svojim ocem i majkom, no otac se ubrzo razbolio i umro. Zatim se i njezina majka razboljela, stoga su se, u nadi njezinog ozdravljenja, zajedno uputile na grob sv. Agate u Kataniju. Priča kaže kako se, došavši u Kataniju, Luciji ukazala Sveta Agata koja je njezinoj majci udijelila ozdravljenje zato što je Lucijino srce bilo čisto i puno vjere. Nakon toga dana, Lucija je odlučila razdijeliti svu svoju imovinu siromasima te je nakon toga bila prijavljena na sud jer je bila kršćanka. Sud ju je na sve načine pokušao kazniti; zabranio joj je dalje govoriti, zaprijetio joj je da će je na silu osramotiti u javnoj kući te joj na taj način oduzeti njezinu čistoću. Prema predaji, kad je sudac pokušao odvesti Luciju u kuću bludnica, nisu je mogli maknuti s mjesta. Kada je nije uspio osramotiti na ovaj način, naredio je da je poliju vrelin uljem i smolom te zapale, no vatra nije uspijevala doprijeti do nje. Na kraju je izdao zapovijed da joj mačem probodu vrat.⁷⁷ Krajnji čin mučenja bilo je vađenje njezinih očiju, ali nekim čudom ona je uspjela vidjeti i bez njih. U prilog tome, na slikama narodne i crkvene pobožnosti, sv. Luciju vrlo često prikazuju kako u ruci drži pladanj i na njemu par očiju (sl. 3.). Narodna tradicija je povezala ugaslu svjetlost njezinih slijepih očiju s najdužom noći zimskog sunčeva ciklusa. Pripisivali su joj posebnu moć povratka snage zimskoj sunčevoj svjetlosti kako bi se promrzla zemlja mogla ponovno zagrijati i biti spremna za nicanje novih plodova. Iz tog razloga, uz blagdan sv. Lucije veže se i sisanje božićnog žita ili božićne pšenice. Žito se posije u tanjurić ili šalicu. Zatim ga se obrezuje da dobije lijepi oblik i ovije vrpcom koja je u većini krajeva Hrvatske crvene boje ili pak trobojnica. Takvo se žito naposljetku stavlja ispod božićne jelke ili na stol u blagovaonicu. U sredini žita postavljaju se 1 ili 3 svijeće; jedna svijeća predstavlja jedinstvo, a tri svijeće predstavljaju trojstvo. Nakon božićnog blagdanskog razdoblja, žito se ne smije baciti u smeće jer se smatra kako je to žito blagoslovljeno stoga se ga baca u travu kako bi tlo bilo plodnije. U narodu postoji vjerovanje kako veličina i bujnost samoga žita ovise o osobnoj sreći u nadolazećoj godini.⁷⁸

⁷⁷ Rihtman-Auguštin, D. (1995.): *Knjiga o Božiću*, Golden marketing, Zagreb, str. 25.

⁷⁸ Isto, str. 29.-31.

Slika 3. Prikaz sv. Lucije

Izvor: <http://www.laudato.hr/Duhovnost/Zelite-li-znati-vise/Sveta-Lucija,-zastitnica-dobroga-vida.aspx?feed=categoryNews>, pristupljeno: 2. lipnja 2020.

U Hrvatskoj, uz blagdan Svete Lucije veže se mnoštvo vjerovanja i praksi. Pa tako, primjerice, jedan od običaja jest da su djevojke na blagdan sv. Lucije na 12 papirića zapisivale muška imena. Potom su svakoga dana do Božića jedan od tih papirića nasumično bacale u vatru kako bi na kraju ostao samo jedan papirić s imenom muškarca za kojeg će se, prema vjerovanju, kasnije udati. Također, jedan od tih papirića s imenima bio bi prazan, što bi značilo da ako na kraju ostane upravo taj bezimni papirić, djevojka se neće udati u nadolazećoj godini.⁷⁹

U iščekivanju Božića, djeca se posebice vesele blagdanu sv. Nikole. Sveti Nikola smatra se zaštitnikom djece, pomoraca, neudanih djevojaka i siromaha. Rođen je u Patari u Maloj Aziji i njegov se blagdan slavi na dan njegove smrti 6. prosinca. Na slikama se u većini slučajeva prikazuje kao biskup koji u rukama drži tri vreće sa zlatnicima ili tri zlatne kugle (sl. 4.), a razlog tomu potječe iz legende o njegovu dobročinstvu prema trima mladim djevojkama iz njegovog sela.⁸⁰

⁷⁹ Dragić, M. (2014.): Ljubavne divinacije u kulturnoj baštini Hrvata, Bošnjaka, Srba i Poljaka, *Ethnologica Dalmatica*, No. 21, Etnografski muzej Split, Split, str. 104.

⁸⁰ Dragić, M. (2015): Sveti Nikola – biskup u hagiografskoj baštini Hrvata, *Ethnologica Dalmatica*, No. 22., Split, str. 7.-8.

Slika 4. Prikaz sv. Nikole

Izvor: <https://www.saintnicolas.org.uk/saint.htm>, pristupljeno: 2. lipnja 2020.

Prema legendi, u blizini obiteljske kuće sv. Nikole, živio je nekad bogat čovjek, koji je izgubivši carsku službu izgubio i sav imetak te je od dobrostojeće osobe postao siromahom. Taj je čovjek imao tri lijepe kćeri, ali ih nije mogao udati te je odlučio trgovati njihovom ljepotom i mladošću tako da nešto zaradi. Djevojke su iz očaja molile za spas svoje časti i čistoće. Sveti Nikola je nekako doznao za tu odluku nesavjesnog oca pa je uzeo vrećicu i napunio je zlatnicima, umotao u platno i potajno ubacio zlatnike kroz prozor. Ujutro je otac shvatio kako ima dovoljno novaca za miraz jedne kćerke pa ju je odlučio udati. Sljedeće noći Sveti Nikola je opet kroz prozor ubacio zlatnike za miraz druge kćeri i kada je otac ujutro pronašao zlatnike odlučio je sljedeću noć ostati budan i čekati da vidi tko je ta osoba koja im pomaže. Sveti Nikola je prepoznao očev plan stoga je zlatnike za najmlađu kćer ubacio kroz dimnjak. Budući da su se na ognjištu sušile čarape, zlatnici su upali ravno u njih. Iz ove je legende kasnije na blagdan sv. Nikole nastala tradicija stavljanja čarapa u koje se djeci kroz noć stavljaju maleni poklončići u obliku slatkiša, voća, orašastih plodova ili igračaka.⁸¹ Također, postoji još jedna legenda vezana uz običaj darivanja na blagdan sv. Nikole te je ta legenda zaslužna za njegovo proglašenje svecem, zaštitnikom

⁸¹ Dragić, M. (2015): Sveti Nikola – biskup u hagiografskoj baštini Hrvata, *Ethnologica Dalmatica*, No. 22., Split, str. 8.

djece. Prema toj legendi, Sv. Nikola živio je u šumi, pored jednog siromašnog sela. Djeca su imala dovoljno hrane, ali nisu imala igračkaka, a ni obuće već samo jedan par čizmica. Ipak su djeca vrijedno svaki dan čistila i pazila svoje čizmice, a na Nikolini imendan bi ih posebno lijepo ulaštila i stavila na prozor. Nikola bi navečer prolazio i na svaki prozor na kojem je bila lijepa čizmica stavio bi jednostavnu drvenu igračku koju je sam napravio. Kako su godine prolazile, Nikola je bivao sve stariji. Više na svoj imendan nije mogao otići u selo i donositi igračke, a mame nisu htjele da im djeca budu tužna ako ujutro nađu praznu čizmicu, stoga je svaka mama u čizmicu stavila ono što je pronašla u kući. Kako su bili siromašni, to su bile jabuke, orasi, bomboni zamotani u šarene papiriće. Ujutro bi se djeca probudila i bila sretna jer su već imala dovoljno igračkaka i slatko ih je razveselilo. U Hrvatskoj se blagdan i tradicija darivanja sv. Nikole i dalje poštuje. Navečer djeca ostavljaju svoje čarape ili očišćene čizmice na vidljivom mjestu, a ujutro ih u njima dočekaju igračke, slatkiši, orasi, bademi. U slučaju da roditelji smatraju kako su djeca te godine bila neposlušna, u čizmicu im stavljaju štap ili šibu da ih podsjetite kako dogodne moraju biti poslušniji prema njima.⁸² Uz svetog Nikolu pojavljuje se i lik Krampusa kojeg vežemo uz donošenje prethodno spomenutih šiba u dječje čizmice. Naime, Krampus predstavlja zlog vruga koji želi odvesti zločestu djecu sa sobom, dok je sv. Nikola njegova suprotnost i oličje dobrote koji smatra kako je svako dijete na svoj način u suštini duše dobro.⁸³

Na temelju legendi o sv. Nikoli, nastao je njemu posve sličan lik koji daruje djecu; lik Djeda Mraza. Lik Djeda Mraza nastao je na osnovi američke verzije *Santa Clausa*, a u Hrvatskoj je još poznatiji pod nazivima Djed Božić, Djed Božićnjak, Božić Bata i sl. Preobrazba svetog Nikole u lik Djeda Mraza dogodila se protestantskom reformacijom koja je započela u britanskoj kolonijalnoj Americi. U principu je sličan liku Svetoga Nikole zato što obojica nose crveni plašt, imaju sijedu bradu i donose djeci darove, no nekoliko je stavki po kojima se razlikuju. Tako, primjerice, sv. Nikola potječe iz Male Azije i na glavi nosi mitru, a lik Djeda Mraza svrstava se u hladnije zimske krajeve i na glavi nosi običnu kapu crvene boje. Također, uz sv. Nikolu kao

⁸² Dragić, M. (2015): Sveti Nikola – biskup u hagiografskoj baštini Hrvata, *Ethnologica Dalmatica*, No. 22., Split, str. 11.-12.

⁸³ Rihtman-Auguštin, D. (1995.): *Knjiga o Božiću*, Golden marketing, Zagreb, str. 40.

pratitelj dolazi Krampus dok uz Djeda Mraza dolaze njegovi sobovi.⁸⁴ Modernom izgledu Djeda Mraza najviše je pridonijela pjesma američkog pjesnika Clementa Clarka Moorea koji je kombinirao različite tradicije i kreirao lik patuljastog, bucmastog muškarca kojega na saonicama vuče osam sobova (sl. 5.). Pomoću njih leti od kuće do kuće te se u svaku spušta kroz dimnjak i puni darovima čarape koje vise uz kamin. Moore je ovu pjesmu napisao za svoju obitelj, no ona je objavljena 1822. te stekla planetarnu popularnost koja je nakon svih tih godina i dalje prisutna.⁸⁵

Slika 5. Lik Djeda Mraza sa sobovima

Izvor: <https://www.masonselfstorage.co.uk/blog/christmas-new-year-opening-times/>, pristupljeno: 2. lipnja 2020.

Nakon gore navedenih predblagdanskih običaja slijedi zadnji, ali ujedno i najvažniji dan koji prethodi samom danu blagdana Božića, a to je Badnjak (*Badnji dan, Badnjica, Bonji dan*). Naziv potječe iz starocrkvenoslavenskoga glagola „бъдети“ ili glagola „razbadriti se“, što bi u prevedenom značenju označavalo bdjenje i razbuđivanje.⁸⁶ No, također Milovan Gavazzi u svojoj knjizi *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, objavljenoj 1991. u Zagrebu, navodi kako se u korijenu riječi

⁸⁴ Rihtman-Auguštin, D. (1995.): *Knjiga o Božiću*, Golden marketing, Zagreb, str. 37.- 41.

⁸⁵ Isto, str. 37.

⁸⁶ Dragić, M. (2011.): *Badnja noć u folkloristici Hrvata, Croatica et Slavica Iadertina*, Vol. 6, No. 6. Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, str. 229.

badanj nalazi značenje panja-badnjaka. Dakle, kada se spoji značenje riječi *badnjak* sa samom etimologijom korijena riječi, tada je jasno kako se poštuje tradicija na način da se ljudima koji tu noć bdiju podari svjetlo u obliku zapaljenog panja badnjaka.⁸⁷ Što se tiče tradicije vezano uz donošenje i paljenje panja badnjaka, Dunja Rihtman-Auguštin u *Knjizi o Božiću*, izdanoj 1995. u Zagrebu, navodi jedan primjer vezan upravo uz ovu tradiciju. Naime, u vrgorsko-imotskoj krajini postoji tradicija da se panj badnjak unosi u kuću nekoliko sati nakon večere i to od strane gospodara kuće. Nakon svečanog pozdrava između gospodara kuće i ostalih ukućana, unose se tri panja (jedan veći i dva manja) koji se potom polažu na ognjište, tvoreći tako preneseno značenje Presvetoga Trojstva. Na kraju se panj badnjak zapali, što službeno označava početak iščekivanja Božića i odlazak na misu ponoćku. U današnje vrijeme, donošenje i paljenje panja badnjaka nije uobičajeno u čitavoj Hrvatskoj te samo rijetki i dalje poštuju tu tradiciju, no postoji vjerovanje kako je u prošlosti ova tradicija bila prisutna svugdje.⁸⁸ Uz paljenje panja badnjaka, ustaljena je i tradicija kićenja božićne jelke, čiji korijeni u Hrvatskoj sežu od druge polovice 19. stoljeća. Nekada se božićna jelka kitila svijećama, voćem (jabuke, smokve, šljive), orašastim plodovima (orasi, lješnjaci), bombonima te raznobojnim ukrasnim papirićima. Danas se ona kiti raznovrsnim lampicama, kuglicama, zvijezdama i ostalim figuricama u obliku anđela, pahuljica i sl. Ispod jelke postavljaju se božićne jaslvice koje su simbol Isusova rođenja te uključuju elemente poput malog Isusa, Djevice Marije, Josipa, štalice, magaraca, pastira, tri mudraca i sl. (sl. 6.) Navedene su figurice u većini slučajeva plastične, no u nekim se hrvatskim krajevima one izrađuju od drveta ili od kartona.⁸⁹ Nakon paljenja panja badnjaka i kićenja božićnog drvca, slijedi odlazak na ponoćku, čiji kraj službeno označava početak blagdana Božića.

⁸⁷ Gavazzi, M. (1991.): *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, Hrvatski sabor kulture, Zagreb, str. 128.-129.

⁸⁸ Rihtman-Auguštin, D. (1995.): *Knjiga o Božiću*, Golden marketing, Zagreb, str. 47.- 48.

⁸⁹ Dragić, M. (2011.): *Badnja noć u folkloristici Hrvata, Croatica et Slavica Iadertina*, Vol. 6, No. 6., Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, str. 249.- 252.

Slika 6. Božićno drveće

Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Bo%C5%BEi%C4%87no_drvce, pristupljeno: 2.lipnja 2020.

4.1.2. Božićni običaji

Kao što je u prethodnom potpoglavlju rečeno, blagdan Božića započinje završetkom mise ponoćke i činom međusobnog čestitanja pružanjem ruke ili pak zagrljaja. Po tradiciji se na božićno jutro u krugu obitelji otvaraju darovi, nakon čega slijedi priprema božićnoga ručka. Za vrijeme božićnog ručka pale se svijeće i objed započinje molitvom, dok se u nekim krajevima Hrvatske zadržao stari apotropejski običaj pucanja iz puške, kako bi se iz doma otjerale zle sile.⁹⁰ U Hrvatskoj se Božić provodi u krugu uže obitelji koja blaguje za božićnim stolom punim različitih jela i pića koji, za razliku od badnjeg posta, predstavljaju obilje. Između ostalih jela, najvažnija su peciva i božićna pečenka koji su prisutni na svim stolovima diljem Hrvatske, neovisno o obiteljskom statusnom simbolu.⁹¹ Božićna se peciva po tradiciji pripremaju i blaguju na Badnjak i Božić. Kružnog su oblika i pripremaju se od čistog pšeničnog brašna. Nazivaju se *božićnjak*, *božićnica*, *česnica*, *badnjak*, *badnjača*,

⁹⁰ Dragić, M. (2008.): *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, str. 142.

⁹¹ Gavazzi, M. (1991.): *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, Hrvatski sabor kulture, Zagreb, str. 181.- 182.

koleda, koladek, križnica, krsnica, ljetnica, litnjak i dr.⁹² U nekim je hrvatskim selima običaj da se u pecivo umiješa novac ili pak nekakvi komadići predmeta te postoji vjerovanje kako će osoba koju dopade taj komad biti u budućnosti sretna (materijalno i nematerijalno).⁹³ Uz božićna peciva, poznata je i božićna pečenka koja je u većini slučajeva pečena svinja ili pak purica. Naime, purani su se u prošlosti kupovali i na silu hranili kukuruznim brašnom aromatiziranim zrnjem oraha, kako bi na dan Božića bili što masniji, a time i ukusniji.⁹⁴ U knjizi *Knjiga o Božiću* autorice Dunje Rihtman-Auguštin, ukratko je opisano provođenje dana Božića i to na primjeru Poljice (kraja istočno od Splita). U tom primjeru autorica navodi kako je taj dan obilježen odlaskom na svetu misu, nakon koje slijedi bogati blagdanski ručak. Prije samog objeda, gospodar kuće moli i zapali svijeće koje nakon ručka gasi vinom.⁹⁵

4.1.3. Običaji nakon Božića

Iza blagdana Božića slijede dani popraćeni blagdanskim tradicijom i običajima. Najznačajniji običaji vezani su uz dane sv. Stjepana Prvomučenika (26. prosinca), sv. Ivana Evanđelista (27. prosinca), blagdan Nevine dječice (28. prosinca), Silvestrovo (31. prosinca), Novu godinu (1. siječnja) i Sveta tri kralja (6. siječnja).⁹⁶

Blagdan prvog kršćanskog mučenika sv. Stjepana naziva se još *Stipanja* i *Štefanje* te se slavi na dan nakon Božića, 26. prosinca. U kršćanskoj se ikonografiji prikazuje kao mladić u đakonskoj odjeći koji u jednoj ruci drži palmu kao simbol mučeništva, a u drugoj ruci kamen (sl. 7). Prozvan je prvomučenikom jer je prvi posvjedočio svojom krvlju za Isusa Krista. Prema predaji, Stjepan je bio jedan od prve sedmorice đakona koje je Crkva postavila da se brinu za život zajednice. Među đakonima se isticao svojom inteligencijom, znanjem i čudesima koje je Duh Sveti po

⁹² Braica, S. (2004.): Božićni običaji, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 13., Etnografski muzej Split, Split, str. 19.

⁹³ Gavazzi, M. (1991.): *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, Hrvatski sabor kulture, Zagreb, str. 182.- 184.

⁹⁴ Braica, S. (2004.): Božićni običaji, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 13., Etnografski muzej Split Split, str. 19.

⁹⁵ Rihtman-Auguštin, D. (1995.): *Knjiga o Božiću*, Golden marketing, Zagreb, str. 118.

⁹⁶ Braica, S. (2004.): Božićni običaji, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 13., Etnografski muzej Split, Split, str. 8.- 9.

njemu činio. Iz razloga što su se na njegovu riječ mnogi Židovi preobratali na kršćanstvo, završio je pred sud, gdje je bila donesena odluka da ga se ubije pod optužnicom da govori protiv Boga i Mojsijeva zakona.⁹⁷ U Hrvatskoj se sv. Stjepan smatra zaštitnikom konja, stoga je običaj da se na taj dan ljudi okupljaju, jašu konje, utrkuju se njima i sl.⁹⁸

Slika 7. Prikaz sv. Stjepana Prvomučenika

Izvor: <https://novosti.hr/blagdan-svetog-stjepana-prvomucenika/>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.

Nadalje, na dan 27. prosinca slavi se *Ivanuš*, *Ivanja* ili *božićno Ivanje*, kao blagdan zaštitnika sv. Ivana Evanđelista. Sveti Ivan rođen je u ribarskom mjestu Betsaidi, na Genezaretskom jezeru (Izrael). Jednom prilikom, dok je zajedno sa svojim bratom krpao mreže, pozvao ih je sam Isus da pođu za njim, što su oni spremno i učinili. Njih su dvojica, zajedno sa svetim Petrom, bili najbliži Isusovi učenici, koji su mogli posvjedočiti o posebnim događajima iz Isusova života. Svoju vjeru svjedočio je vlastitim životom, posebice osnivajući kršćanske zajednice i posvećujući se pisanju. Prema predaji, odveden je u Rim i mučen u vreloom ulju, a nakon što je preživio, prognan je na otok Patmosu u Egejskom moru, gdje je osuđen na rad u rudnicima. Ondje je napisao Knjigu otkrivenja, a kad je za vrijeme cara Nerve bio oslobođen, vratio se u Efez, gdje je napisao svoje Evanđelje i tri poslanice.

⁹⁷ Hrvatska katolička mreža: *Sveti Stjepan Prvomučnik* (dostupno na: <https://hkm.hr/svetac-dana/sveti-stjepan-prvomucenik/>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.).

⁹⁸ Gavazzi, M. (1991.): *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, Hrvatski sabor kulture, Zagreb, str. 190.

Ondje je u dubokoj starosti od oko 100 godina i umro. U kršćanskoj se ikonografiji prikazuje s perom (sl. 8.). Zaštitnik je teologa, pisaca, skladatelja, slikara, zazivaju ga kod opekline i žrtava požara.⁹⁹ U Hrvatskoj se na taj dan vrši blagoslov vina u crkvama (kasnije se to vino pije radi dobrog zdravlja), iznosi se božićna slama i stavlja na voćke, u Dalmaciji se pale kolede, rasprema se božićni stol i pomete se kuća (navedeno se nije smjelo raditi na dan Božića ili na dan sv. Stjepana).¹⁰⁰

Slika 8. Prikaz sv. Ivana Evanđelista

Izvor: <https://www.vjeraidjela.com/tag/sv-ivan/>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.

Blagdan Nevine dječice obilježava se na dan 28. prosinca te se u puku naziva još i *mladenci*, *mladinci*, *mladijenci*. Na taj dan prisjećamo se sve nevine djece koja su svojim tek započetim životom obilježila Kristov dolazak na zemlju. Herod, u strahu da bi ga taj novorođeni Kralj mogao ugroziti njegovu vladavinu, dao je poubijati svu djecu do dvije godine života. Nadao se da će među tom dječicom biti ubijen i sam Isus. Nevinu dječicu, koja su dala život za novorođenog Krista, kršćani su odavno štovali kao mučenike.¹⁰¹

⁹⁹ Portal katoličkih teologa: *Sveti Ivan, apostol i evanđelist* (dostupno na: <https://www.vjeraidjela.com/sveti-ivan-apostol-i-evanđelist/>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.).

¹⁰⁰ Gavazzi, M. (1991.): *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, Hrvatski sabor kulture, Zagreb, str. 191.

¹⁰¹ Hrvatska katolička mreža: *Nevina dječica* (dostupno na: <https://hkm.hr/svetac-dana/nevina-djecica/>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.).

U Hrvatskoj je na taj dan poznat običaj pod nazivom *šibanje*. Tradicija nalaže da se rano ujutro, dok djeca još spavaju, roditelji djecu lagano šibom išibaju po tabanima, a onda ih daruju orasima, lješnjacima i kolačima.¹⁰²

Nakon svih prethodno navedenih blagdana slijedi posljednji u kalendarskoj godini točnije 31. prosinca, a to je Stara godina, koja je poznata još pod nazivom *Silvestrovo* ili *Savistrovo*. Naziv je dobila u čast biskupa Svetog Silvestra koji je umro prirodnom smrću 31. prosinca 335. pa se upravo na taj dan obilježava njegov spomendan. Sveti Silvestar je 313. krstio rimskoga cara Konstantina I. Velikog, nakon čega je navedeni car kršćanstvo proglasio slobodnom religijom. Danas se smatra zaštitnikom stoke i stočne hrane, ali i zaštitnikom od gube.¹⁰³ Ključni elementi koji obilježavaju ovaj blagdan su različiti vjerski običaji i obredi poput molitava, mise zahvalnice, blagoslova djece, stoke, kuće, dvorišta i štale. U prošlosti su se ljudi na taj dan uvečer okupljali pa bi uz pjesmu, ples, pričice i ugodan razgovor ispratili Staru i dočekali Novu godinu. U današnje suvremeno doba, Nova se godina manje dočekuje u užem krugu obitelji. Sada se razvila tradicija dočeka na otvorenom u kafićima, barovima, hotelima, restoranima, na trgovima. Točno u ponoć, u većim se gradovima ispaljuje vatromet te si nakon toga svi čestitaju ulazak u Novu godinu. Također, običaj je da se tu večer odjene barem jedan komad izrazito crvene odjeće, a to je većinom kod djevojaka donje rublje.¹⁰⁴ No, za razliku od drugih dočeka, u novije se vrijeme razvio koncept ispraćaja Stare godine točno u podne te je on kao takav u Hrvatskoj najpoznatiji u Fužinama (sl. 9.). Ova jedinstvena manifestacija postala je poznata izvan granica države te svake godine okupi između 5.000 i 10.000 ljudi. Obilježja ove manifestacije su veselo okupljanje i druženje uz glazbu, vatromet, zdravicu i ponudu autohtone goranske kuhinje. Ovakva vrsta ispraćaja

¹⁰² Dragić, M. (2018.): Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja, *Croatia et Slavica ladertina*, Vol. 14/1 No. 14., Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Split, str. 217.

¹⁰³ Dragić, M. (2015.): *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, Crkva u svijetu*, Vol. 50, No. 2, Split, str. 304.-306.

¹⁰⁴ Dragić, M. (2018.): Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja, *Croatia et Slavica ladertina*, Vol. 14/1 No. 14., Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Split, str. 219.

Stare godine održava se već punih dvadeset godina u središtu Fužina na igralištu ispod brane, tik uz jezero Bajer.¹⁰⁵

Slika 9. Ispraćaj Stare godine u Fužinama

Izvor: <https://www.livecamcroatia.com/hr/event-site/ispracaj-stare-godine-u-podne-u-fuzinama>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.

Nova godina ili kako se još naziva *Mali Božić*, označena je u tradicijskom kalendaru, ali je ljudi nekada nisu slavili izvan doma, kao danas, nego su je dočekivali u kući, upravo kao i blagdan Božića. Da bi se u idućoj godini osigurali sreća, uspjeh i plodnost, po tradiciji se ponavljaju pojedini božićni rituali. Tako, primjerice, Dunja Rihtman-Auguštin u svojoj *Knjizi o Božiću* navodi kako se u Općini Stupnik nekada rano ujutro dizala snaha te donosila kantu vode iz bunara. Zatim bi njome poškropila ukućane koji bi tada ustali i umili se tom vodom. Kada bi kanta bila prazna, u nju bi ubacili nekoliko novčića koji su simbolički predstavljali bogatstvo u idućoj godini.¹⁰⁶

Završetak božićnih blagdana obilježava se na dan 6. siječnja na blagdan Sveta tri kralja ili *Vodokršće*. Prema kršćanskoj predaji, kad su Izraelci prolazili kroz moapsku zemlju, mezopotamski prorok Balaam izrekao je proročanstvo da će se

¹⁰⁵ Turistička zajednica Općine Fužine: *Ispraćaj Stare i doček Nove godine* (dostupno na: <https://www.putovnica.net/dogadanja/docek-nove-godine-fuzine-tocno-u-podne>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.).

¹⁰⁶ Rihtman-Auguštin, D. (1995.): *Knjiga o Božiću*, Golden marketing, Zagreb, str. 134.

roditi kralj i da će tada na nebu zasjati čudesna zvijezda, a upravo se to proročanstvo i ostvarilo. U noći kada se Isus Krist rodio, nad štalicom u Betlehemu zasjala je čudesna zvijezda. U kršćanskoj je ikonografiji ta zvijezda kraljevima Baltazaru, Melkioru i Gašparu nagovijestila Isusovo rođenje i pokazala im put do štalice, kako bi se mogli pokloniti novorođenom Kralju. Po tadašnjim su običajima sa sobom, kao darove, ponijeli tamjan, zlato i smirnu.¹⁰⁷ Što se tiče tradicije i običaja u Hrvatskoj vezanih uz blagdan Vodokršća, kao što mu i samo ime govori, običaj je da se voda blagoslivlja i njome domaćin škropi ukućane, kuću i stoku. Takva blagoslovljena voda čuva se do idućeg Vodokršća. Kao i na dan Badnjaka i Božića, na blagdan Sveta tri kralja pale se svijeće, objeduju se ista peciva, mole se iste molitve. Također, na taj dan iz kuće se iznosi božićno drvce jer ovim blagdanom službeno završava adventsko, božićno razdoblje.¹⁰⁸

4.2. Pokladni običaji

Razdoblje poklada započinje završetkom božićnih blagdana, točnije blagdanom Sveta tri kralja i traje sve do Čiste srijede (Pepelnice). Također, u Hrvatskoj je naziv „poklade“ sinonim za maškare ili karneval. Glavni pokladni dani su nedjelja, ponedjeljak i utorak pred Čistu srijedu te se u tom razdoblju održavaju različite karnevalske povorke i ostala događanja.¹⁰⁹ Prema rimskim svečanostima, po kojima su i dobile naziv, razlikuju se dvije vrste karnevala; luperkalijski i saturnalijski. Za luperkalijski karneval karakteristično je to što prevladava u ruralnim, seoskim područjima i sadrži elemente tradicijskog zazivanja plodnosti i obrane od zlih sila. Maškarane skupine čine većim dijelom muškarci odjeveni u kostim od životinjske kože s privezanim zvonima koji bukom zvona tjeraju zle sile i magiju.¹¹⁰ Uz njih, rašireni su i likovi poput djeda i babe, vraga, prosjaka, Ciganina i sl.¹¹¹ U Hrvatskoj,

¹⁰⁷ Dragić, M. (2007.): Sveta Tri Kralja u hrvatskoj tradiciji, *Crkva u svijetu*, br. 1, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, str. 96.- 97.

¹⁰⁸ Isto str. 98.

¹⁰⁹ Dragić, M. (2013.): Velike poklade u folkloristici Hrvata, *Croatica et Slavica Iadertina*, 8/1, Zadar, str. 156.

¹¹⁰ Maljković, Z. (ur.) (2016.): *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Mozaik knjiga, Zagreb, str. 93.

¹¹¹ Braica, S. (2004.): *Godišnji običaji*, Marjan tisak, Split, str. 17.

kao najpoznatiji primjer luperkalijskog lika, mogu se navesti zvončari s područja Kastavštine (sl. 10.) koji su 2009. uvršteni na UNESCO-ov reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine. Grupe zvončara sastavljene su od muškaraca koji obilaze vlastita, ali i susjedna sela, obučeni u mornarsku odjeću, zagrnuti naopako okrenutom ovčjom kožom, dok na glavi imaju različite maske napravljene od životinjskih rogova. Ključni dio kostima su velika zvona kojima zvone krećući se na različite načine, stoga su po njima i dobili naziv zvončari.¹¹² Nadalje, uz prethodno navedenu luperkalijsku vrstu karnevala, postoji i saturnalijska vrsta. Obilježja saturnalijskog karnevala su ta da se ova vrsta odvija u urbanim krajevima, dok je naglasak karnevala na društvenim kritikama pojedinaca ili grupa. Te društvene kritike ističu se putem osude karnevalske lutke, a u većini slučajeva dotiču se događaja iz prethodne godine. Samom procesu spaljivanja lutke prethodi dramski igrokaz u kojem glavne uloge imaju likovi optuženika, tužitelja, branitelja i suca. Lutku se najprije optuži, izriče joj se optužnica, a na kraju ju se zapali, što predstavlja simboliku rješavanja problema iz prethodne godine i sretniji ulazak u predstojeću.¹¹³

Slika 10. Godišnji pokladni ophod zvončara s područja Kastavštine

Izvor: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=5232>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.

¹¹² Ministarstvo kulture Republike Hrvatske – *Godišnji pokladni ophod zvončara s područja Kastavštine* (dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=5232>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.).

¹¹³ Maljković, Z. (ur.) (2016.): *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Mozaik knjiga, Zagreb, str. 93.

Ovisno o regijama u Hrvatskoj, različiti su običaji i tradicija vezani uz pokladno razdoblje. U kontinentalnoj Hrvatskoj, točnije u Hrvatskom zagorju, pokladama se najviše vesele djeca koja se maskiraju i potom obilaze seoske kuće, pred svakom od njih zapjevaju te budu darivana jajima, novcem ili krafnama. Što se tiče specijaliteta vezanih uz pokladno razdoblje, ističu se krafne, kiselo zelje (krpice sa zeljem) i lalovka (suha svinjska podbradina). Nadalje, na području grada Samobora tradicija je da se na pokladni utorak spaljuje lutka od slame ili stare odjeće, nazvana *princ Fašnik*. Na ovom području specijalitet su poznate samoborske krempite, kobasice češnjovke i aromatizirano vino ili rakija (vermut).¹¹⁴ Na obalnom području Hrvatske najpoznatiji je Međunarodni riječki karneval. On se sastoji od nekoliko manifestacija koje uključuju izbor Kraljice riječkog karnevala, karnevalski bal u Guvernerovoj palači, dječje karnevalske igre i karnevalsku povorku koja je ujedno i vrhunac karnevala, a održava se na dan zadnje nedjelje prije Pepelnice. Karneval je svoj završni oblik dobio 1982. i odonda se održava organiziran u obliku povorki, kakav je i danas. Posebnost karnevala su prethodno spomenuti zvončari koji na karnevalima sudjeluju svake godine od njihovih najranijih početaka.¹¹⁵ Na tom području poznata su pokladna jela poput presnaca, kroštuli s bademima, fanjki, šurlica od slatkog tijesta, smokvenjaka, kolača od maruna, dok se na dalmatinskom području pripremaju kroštule, fritule i rožate.¹¹⁶ U Istri, točnije u gradu Labinu i na području Labinšćine, pokladni običaji obilježavaju se tri nedjelje prije početka korizme. U prošlosti su u maškare odlazili muškarci odjevene u ženske nošnje i žene odjevene u muške hlače, s kravatom i šeširom na glavi. Svaka od skupina imala je osobu zaduženu za nošenje košare (*košića*) u koju su se prikupljala jaja. Također, ta osoba nosila je i veliki ražanj na koji su se nabadali komadi slanine koju su dobivali prilikom obilaženja kuća po selima. Tom prilikom, djecu se darivalo jajima, slatkišima, narančama i jabukama, a ponekad i novcem (ovisno o imovinskom stanju obitelji koja ih je darovala).¹¹⁷

¹¹⁴ Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 131.

¹¹⁵ Međunarodna karnevalska povorka – Riječki karneval (dostupno na: https://www.rijecki-karneval.hr/medunarodna_karnevalska_povorka, pristupljeno: 3. lipnja 2020.).

¹¹⁶ Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb, str. 132.-135.

¹¹⁷ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka, str. 157.-159.

4.3. Korizmeni i uskršnji običaji

Blagdan Uskrsa ili *Vazma* najstariji je kršćanski blagdan i slavi se od sredine drugog stoljeća. Na taj dan ljudi se prisjećaju smrti i uskrsnuća Isusa Krista, tj. slave njegov prijelaz iz smrti natrag u život.¹¹⁸ Samom blagdanu prethodi četrdesetodnevna korizma; razdoblje u kojem se kršćani, vjernici, pripremaju za proslavu vazmenog otajstva čiji su bitni dijelovi post i pokora. U početku se slavljenje Vazma sastojalo od jednodnevnog ili dvodnevnog posta, no kasnije se to proširilo na četrdeset dana. Korizma u principu traje puna 44 dana, no budući da korizmene nedjelje nisu pokornički dani, već su poput svih ostalih nedjelja dani slavlja, pokorničkih dana u korizmi ima 38. Dodamo li tim 38 dana i Veliki petak te Veliku subotu (jer su i oni dani molitve i posta, a nisu dio korizme), dobivamo 40 pokorničkih dana od Pepelnice do samoga Uskrsa.¹¹⁹ Nadalje, uvod u Veliki tjedan čini blagdan Cvjetnica ili Nedjelja muke gospodnje koja se obilježava nedjelju prije Uskrsa. Na taj dan obilježava se Isusov ulazak u Jeruzalem, jašući na magarcu. Narod ga je dočekaao mašući palminim i maslinovim grančicama. U Hrvatskoj je običaj da se na taj dan mladi umivaju izvorskom vodom u koju se prethodnu noć umočilo proljetno cvijeće (najčešće ljubičice i rani jaglaci), a ponekad i grančice bršljana ili drijena. Ta se tradicija povezuje s time da čin umivanja donosi zdravlje i ljepotu lica. Također, na taj dan se obavljaju procesije s blagoslovljenim grančicama palme ili maslina, nakon kojih slijedi sveta misa.¹²⁰ Nakon Cvjetnice slijedi Vazmeno trodnevlje koje obuhvaća Veliki četvrtak, Veliki petak i Veliku subotu. Tradicija nalaže da se u tom periodu ne smiju obavljati nikakvi veći poslovi u polju ili po kućanstvima. Veliki četvrtak dan je kada se prisjećamo Isusove posljednje večere i čina pranja nogu svojim apostolima. Na taj dan, od podneva se više ništa ne bi radilo u polju, no moglo se pomagati sirotinji koja nije imala svojih konja i volova. Zatim slijedi Veliki petak, dan kada se kršćani prisjećaju Isusove muke i smrti. Taj dan se nikako ne smije raditi na zemlji, a obavezan je i post. Također, sa stoke se izvade sva zvona radi tišine i suosjećanja s

¹¹⁸ Obad, Ž. (1993.): *Pisanica – Hrvatski uskršnji običaji*, Otvoreno učilište, Zagreb, str. 5.

¹¹⁹ Portal katoličkih teologa: *Korizma – kršćanski hod prema Uskrsu* (dostupno na: <https://www.vjeraidjela.com/korizma-krscanski-hod-prema-uskrsu/>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.).

¹²⁰ Dragić, M. (2015.): *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, Filozofski fakultet Split, Split, str. 156.-157.

mukama Isusa Krista. Toga dana započinje obred Križnoga puta.¹²¹ Posljednji dan trodnevnog slavlja je Velika subota, dan žalovanja na koji se ne slavi euharistija. Taj dan obilježavaju post, pokora, molitva i pomaganje potrebitima. Običaji koji se vežu za taj blagdan su posjećivanje Isusove grobnice, umivanje blagoslovnom vodom, obredi paljenja krijesa i blagoslova vatre. Na taj dan domaćice spremaju hranu za nedjelju i pospremaju kuću. Također, značajno obilježje svakog Uskrsa je bojanje jaja ili pisanica na dan Velike subote.¹²² Pisanica je simbol Uskrsa i njezina je upotreba raznovrsna; prema vjerovanjima koristi se za zaštitu od zlih sila, za dječju igru (tucanje, gađanje novčićem, kotrljanje jaja niz padinu), ali i za umivanje lica u vodi u kojoj se jaje kuhalo (simbol ljepote i čistoće lica). Nekada su se u Hrvatskoj pisanice bojale isključivo prirodnim bojama i to procesom kuhanja u prirodnim bojilima poput lupine crvenog luka i kore divlje jabuke (žuta boja), rascvjetale ljubičice (plavo-ljubičasta boja), johine kore (crna boja), špinata (zelena boja) i sl. Na kraju su se pisanice šarale različitim motivima i slikovnim ukrasima (sl. 11.).¹²³ U današnje vrijeme postoje različita umjetna bojila koja se kupuju u trgovinama. Vrećicu sa sadržajem istrese se u posudicu s vodom te se zatim u nju umoči jaje. Kada se jaje osuši, na njega se zalijepi naljepnica s nekim od uskršnjih motiva.

Slika 11. Uskršnja pisanica

Izvor: <https://www.tportal.hr/fun/clanak/pop-ikone-uskrсна-jaja-20100401>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.

¹²¹ Dragić, M. (2015.): *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, Filozofski fakultet Split, Split str. 164.- 168.

¹²² Dragić, M. (2007.): Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, *Croatica et Slavica Iadertina*, br. 3, Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, str. 376.

¹²³ Obad, Ž. (1993.): *Pisanica – Hrvatski uskršnji običaji*, Otvoreno učilište, Zagreb, str. 85.- 86.

Običaj je da se subotu navečer ili pak nedjelju rano ujutro odlazi na svetu misu, gdje se blagoslivlja hrana koja će se objedovati na dan Uskrsa. Blagoslov jela poznata je tradicija u Hrvatskoj, no u svakom se mjestu ponešto razlikuje. Zajedničko je da domaćica kuće na blagoslov obično nosi kruh, jaja, kolače, šunku, sir, luk i malo soli. Tako hrana biva blagoslovljena, a samim time i osoba koja je kasnije konzumira.¹²⁴ U početku se Uskrs slavio svake nedjelje, a od drugog stoljeća slavi se samo jednom godišnje i to nakon prvog proljetnog punog mjeseca, između 21. ožujka i 25. travnja. U Hrvatskoj se dan Uskrsa slavi u krugu uže obitelji i blaguje se hrana koja se prethodno blagoslovila u crkvi. Na taj dan raširen je običaj „tucanja jaja“ koji podrazumijeva da osoba izabere prethodno skuhanu i obojeno jaje te zatim njegovim vrhom udara vrh jaja druge osobe. Krajnji cilj je razbiti jaje druge osobe i tako osvojiti što više jaja.¹²⁵

4.4. Blagdani svetaca zaštitnika

Hrvatska je zemlja bogata blagdanima vjerskog i državnog karaktera. Uz prethodno navedene zapovijedane blagdane poput Božića i Uskrsa, postoje i brojni drugi blagdani u godini, točnije blagdani na čiji se dan slavi određeni svetac zaštitnik. U ovom će se potpoglavlju dati opis i ukazati na narodne običaje vezane uz značaj sv. Jurja, sv. Filipa i Jakova i sv. Antuna Padovanskog.

Na dan 23. travnja slavi se proljetni blagdan sv. Jurja ili *Jurjevo*. Sveti Juraj smatra se zaštitnikom pastira, ratara, stoke, zemlje i zelenila, a u današnje vrijeme zaštitnik je Visa, Senja, Lovrana, Barcelone, Genove, Engleske i Portugala. Njegov spomendan označava završetak zime i početak proljeća, što upravo zelena boja i simbolizira, stoga svećenici u to vrijeme odijevaju zelenu liturgijsku haljinu. Također, postoje mnogi običaji i vjerovanja vezani uz zelenu boju pa su tako, primjerice, ljudi običavali zelenilom kititi kuće i štale jer su vjerovali da će time otjerati zle demone i vještice. Također, ljudi su se umivali vodom u koju bi se prethodno stavilo zeleno bilje

¹²⁴ Obad, Ž. (1993.): *Pisanica – Hrvatski uskrsni običaji*, Otvoreno učilište, Zagreb, str. 38.- 39.

¹²⁵ Dragić, M. (2015.): *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, Filozofski fakultet Split, Split, str. 176.

vjerujući da to poboljšava zdravlje i donosi ljepši ten.¹²⁶ Postoje brojne legende o mučeničkoj smrti sv. Jurja koje se pripovijedaju još od 6. stoljeća, a najpoznatija je ona prema kojoj je kopljem probo zmaja. Prema toj legendi, u jezeru u blizini grada Silene živio je zmaj kojega su stanovnici tog mjesta svakodnevno hranili stokom. Nakon nekog vremena, stoka je postala nedovoljna te je zmaj počeo zahtijevati da ga hrane mladićima i djevojkama, a jedna od tih djevojka bila je i kraljevna. Kako bi je spasio, njezin otac je obećao Jurju da će se svi stanovnici preobratiti na kršćanstvo ukoliko je spasi od zmaja. Sveti Juraj je pristao na dogovor i probo je zmaja kopljem (sl.12).¹²⁷ Uz prethodno navedenu legendu, postoji i legenda prema kojoj je naređeno da se Svetog Jurja zaveže za kotač s usađenim čavlima koji bi mu pri svakom pokretu kidao komadiće s tijela, nakon čega su ga pronašli s potpuno zacijeljenim ranama. Zatim su ga pokušali otrovati tako da popije zmijski otrov, no sv. Juraj je najprije prekrižio vrč i potom ispio iz njega te je tako preživio pokušaj trovanja. Na kraju su ga ubili, a odrubljenu glavu i raskomadano tijelo bacili u bunar iz kojeg su kasnije anđeli odnijeli njegovu glavu.¹²⁸ U sjevernoj se Hrvatskoj na blagdan sv. Jurja održavaju tzv. *Jurjevski ophodi* koji uključuju ophodare koji obilaze seoske kuće, pjevaju pjesme i za to budu darivani jajima, mesom ili novcem. Nakon što ih ukućani daruju, ostavljali su im zelene grančice koje su simbolizirale plodnost i dolazak proljeća.¹²⁹ U zapadnoj su se Hrvatskoj dan uoči Jurjeva palili jurjevski krjesovi. Uz njih bi se okupljala uglavnom mladež koja bi plesala i pjevala oko krijesa. Pjesme su bile karakterističnog sadržaja vezanog uz sam blagdan. Vjerovalo se da jurjevski krijes ima čarobnu moć zaštite od bolesti i drugoga zla pa bi okupljena mladež preskakivala preko krijesa. Sljedeći bi se dan stoka protjerivala preko zgarišta, a ostatci pepela bi se bacali u polja i vrtove u svrhu zaštite i poticanja plodnosti.¹³⁰

¹²⁶ Dragić, M. (2007.): Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, *Croatica et Slavica Iadertina*, br. 3, Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, str. 377.- 378.

¹²⁷ Portal katoličkih teologa – *Sveti Juraj: legende, blagoslov konja, narodni običaji i molitve* (dostupno na: <https://www.vjeraidjela.com/sveti-juraj-legende-blagoslov-konja-narodni-obicaji-i-molitve/> pristupljeno: 5. lipnja 2020.).

¹²⁸ Dragić, M. (2014.): Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata, *Croatica et Slavica Iadertina*, Vol. IX, No, 9/1, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, str. 271.

¹²⁹ Maljković, Z. (ur.) (2016.): *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Mozaik knjiga, Zagreb, str. 108.

¹³⁰ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje: *Jurjevo*, Leksikografski Zavod Miroslava Krležje (dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=29591>, pristupljeno: 5. lipnja 2020.).

Slika 12. Prikaz borbe sv. Jurja i zmaja

Izvor: <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=11923>, pristupljeno: 5. lipnja 2020.)

Nakon blagdana Jurjeva slijedi blagdan sv. Filipa i Jakova (*Filipije, Filipovo*) koji se kalendarski obilježava 3. svibnja. Sveti Filip bio je mučenik koji je svoj život skončao tako što su ga poganski svećenici pribili na križ jer je propovijedao o uskrsnulom Kristu. Sveti Jakov bio je prvi biskup u Jeruzalemu koji je podnio mučeničku smrt na način da su ga nevjernici bacili s krova hrama u Jeruzalemu, a zatim su ga kamenovali i ubili.¹³¹ Spomen njegove mučeničke smrti slavi se na dan 1. svibnja i tada se održavaju tzv. *Filipovčice*; proljetni ophod uoči 1. svibnja u kojem sudjeluju djevojke koje u ruci nose zelene grančice nazvane *drvama*. Grančice su okićene tkaninama vlastite proizvodnje.¹³² Također, u Slavoniji postoji običaj da se u čast djevojkama postave zelenilom ukrašena stabla s ostavljenim zelenim vrhom i ukrasima na njemu. Na vrh se objese nagrade koje muškarci tada pokušavaju skinuti i darovati svojim djevojkama. Ovo je ujedno i prilika da se mlade djevojke, udavače, predstave svojoj seoskoj zajednici.¹³³

Nadalje, 13. lipnja obilježava se dan Svetog Ante kojega crkva slavi kao Antuna Padovanskog. Sveti Antun rođen je u Lisabonu, ali je umro u Arcelli u blizini

¹³¹ Portal katoličkih teologa – *Sveti Filip i Jakov* (dostupno na: <https://www.vjeraidjela.com/sveti-filip-i-jakov/>, pristupljeno: 5. lipnja 2020.).

¹³² Braica, S. (2004.): *Godišnji običaji*, Marjan tisak, Split, str. 30.- 31.

¹³³ Maljković, Z. (ur.) (2016.): *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Mozaik knjiga, Zagreb, str. 113.

Padove, stoga se naziva Antun Padovanski. Proglašen je svetim 1232., od strane pape Grgura te ga se smatra zaštitnikom od demona, groznice, kuge, brodoloma, ratnih nevolja, propovjednika, budućih majki, ribara, mornara, starih ljudi, žetvi i stoke. U kršćanstvu, njegovi simboli su ljiljan, procvjetali križ, riba, knjiga i plamen, a u kršćanskoj ikonografiji najčešće se prikazuje s djetetom, knjigom i granom ljiljana u rukama (sl. 13).¹³⁴ U Hrvatskoj se njegov blagdan obilježavao posebice u gradovima u kojima je u prošlosti harala kuga. Božo Glavičić u svojoj knjizi *Narodni običaji Labinšćine* navodi da stariji ljudi tvrde da je u jednom periodu haranja kuge u čitavoj Istri ostalo svega 120 ljudi. Kako bi se obranili od kuge, Labinjani su dali obećanje Svetom Antunu kako će u njegovu čast podignuti crkvu ako ih spasi od te strašne bolesti, što se zaista i dogodilo. Od tada su se počele služiti svečane mise njemu u čast na kojima su se blagoslivljali ljiljani koji su se kasnije stavljali u maslinovo ulje i služili za zarastanje rana.¹³⁵ Nadalje, u Hrvatskoj je običaj da se posti 13 utoraka koji prethode samom blagdanu. Na dan blagdana pale se i krijesovi, a u nekim hrvatskim selima običaj je da djeca odlaze po kućama prikupljati drva koja se kasnije zapale. Sutradan je tradicija da se hoda po tom ugljenu, što simbolizira dobro zdravlje i brže zarastanje rana. Također, na taj dan blagoslivljaju se kuće, štale, njive, voćnjaci i vrtovi.¹³⁶

Slika 13. Prikaz sv. Antuna Padovanskog

Izvor: <http://www.rportal.eu/index.php/kultura/item/518-13-lipanj-sv-antun-padovanski>, pristupljeno: 5. lipnja 2020.

¹³⁴ Dragić, M. (2018.): Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini, *Ethnologica Dalmatica*, No. 25., str. 37.- 40.

¹³⁵ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka, str. 185.

¹³⁶ Dragić, M. (2018.): Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini, *Ethnologica Dalmatica*, No. 25., str. 45.- 47.

5. HRVATSKI RADNI OBIČAJI

Radni ili gospodarski običaji dijele se na poljoprivredne i stočarske poslove. U nastavku slijedi opis poljoprivrednih narodnih običaja i vjerovanja, uz poseban osvrt na poljoprivredne grane poput vinogradarstva, maslinarstva i uzgoja voćaka. Također, uz poljoprivredu istaknut će se i stočarstvo, točnije narodni običaji prilikom nabave i prodaje stoke te njihove zaštite.

5.1. Poljoprivreda

Poljoprivreda, kao gospodarska djelatnost, bavi se uzgojem biljaka i životinja sa svrhom zadovoljavanja ljudskih potreba, tj. potreba stanovništva i to svojom kvalitetom proizvoda, količinom, strukturom te cijenom. Također, poljoprivreda je zadužena za opskrbu industrije sirovinama poljoprivrednog podrijetla (prehrambeni proizvodi, hrana za stoku i sl.).¹³⁷ Kako je poljoprivreda bila ključna za preživljavanje, razvili su se različiti magijski običaji kojima se postizao bolji urod i zaštita plodova. U svim poljoprivrednim radovima valjalo je obratiti pozornost na vjerovanje u nesretne dane, *fele* (7., 17. i 27. dan u mjesecu). U potpoglavljima koja slijede promatrat će se narodni običaji i vjerovanja vezana uz poljoprivredu na području Republike Hrvatske.

5.1.1. Vinogradarstvo

Vinogradarstvo je grana poljoprivrede koja se bavi uzgojem vinove loze. Proizvod vinove loze, grožđe, konzumira se u svježem ili prerađenom obliku, u što ubrajamo vino, vinski ocat, sokove od grožđa, vinski destilat, grožđice i sl. Za uspješan rast i uzgoj vinove loze ključni su tlo, klima ali i ljudski faktor. Hrvatska se može pohvaliti iznimno povoljnom klimom i plodnim tлом pogodnim za uzgoj različitih

¹³⁷ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje: *Poljoprivreda*, Leksikografski Zavod Miroslava Krlež (dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49324>, pristupljeno: 13. kolovoza 2020.).

sorti vina.¹³⁸ Na području Istre i Dalmacije, kultura uzgoja vinove loze započinje 500 godina prije Krista. Ante Šonje u svojoj knjizi *Žminj i Žminjština*, objavljenoj 1976., opisuje način berbe i pravljenja vina na području navedene općine. Navodi kako se grožđe bralo krajem rujna ili početkom listopada. Berba se vršila ručno, a nakon dovođenja grožđa u podrum (konobu) započela bi prerada u vino. U velikoj otvorenoj bačvi, *maštelu*, muškarci su nogama gazili bobice grožđa koje su nakon toga stavljali u bačve i ostavljali osam dana da vrije. Zatim se dobiveno vino pretakalo i spremalo u čiste bačve. Za vrijeme berbe i pravljenja vina bio je običaj da se pozovu svi susjedi na *bukaletu* (vrč) mladoga vina i malo bakalara ili ovčetine, ovisno o financijskoj situaciji pojedine obitelji.¹³⁹ Nadalje, na području Labinšćine loza se sadila u kasnu jesen ili u rano proljeće, ovisno o količini padalina. Loza se obrezivala nakon blagdana Valentinova (14. veljače), a plijevala se početkom lipnja i to je trebalo završiti do blagdana sv. Antuna Padovanskog (13. lipnja). Potom je bilo potrebno pripremiti bačve za vino koje su se pretežito izrađivale od hrasta, bukve, bagrema, duda, oraha ili kestena. Nakon berbe, grožđe su iz vinograda nosile žene u bačvama, *brentama*, na leđima, a potom su ga muškarci gazili bosim nogama. Kasnije se mlado vino nosilo u bukaleti susjedima. Bukalete su vrčevi za vino izrađivani od gline i keramike te oslikavani biljnim motivima. Nepisano pravilo kaže kako muškarci piju iz *kljuna* bukalete, dok žene piju sa strane. Kada bi muškarac pio s vanjske strane koja je u pravilu pripadala ženi, to bi značilo da traži svađu i probleme.¹⁴⁰

Dva najveća zaštitnika vina i vinara, sv. Martin i sv. Vinko, te sukladno tome, najveći blagdani koje vinogradari slave su Martinje i Vincekovo. U Hrvatskom zagorju, blagdan Martinje obilježava *krštenje mošta*. Premda je običaj krštenja mošta uglavnom prisutan na sjeverozapadu, diljem Hrvatske postoje uzrečice, obredi i rituali koji povezuju ispraćaj plodnoga dijela godine s danom sv. Martina. U prošlosti se u mnogim kućama obavljalo krštenje mošta u obliku blagoslova i to na način da se prije večere na stol donijelo sve vrste mošta i tada bi ga domaćin blagoslovio. Navedena ceremonija krštenja mošta uključuje mnoštvo zdravica i šaljivo oponašanja crkvenih

¹³⁸ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje: *Vinogradarstvo*, Leksikografski zavod Miroslava Krlež, (dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64733>, pristupljeno: 13. kolovoza 2020.).

¹³⁹ Šonje, A. (1976.): *Žminj i Žminjština*, Katedra Čakavskog sabora, Žminj, str. 87.

¹⁴⁰ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka, str. 59.- 67.

obreda. U činu pretvorbe mošta u vino sudjeluje povorka ljudi koja se sastoji od zvonara, sv. Martina biskupa, dva kanonika, dva ministranta i predvodnika grupe. Oni koriste razne rekvizite koji podsjećaju na crkvene i misne predmete, dok im je odjeća također prilagođena obredu.¹⁴¹ Na području Hrvatske može se pronaći mnogo vjerovanja vezanih uz vino i vinogradarstvo. Postoje vjerovanja koja su skoro identična na svim područjima, dok se neka razlikuju ovisno o pojedinim regijama i lokalitetima. Vinova loza bila je sklona stradavanju od strane različitih vremenskih nepogoda poput oluje, kiše, tuče, snijega i suše. Kako bi ljudi zaštitili svoje vinograde, smatrali su da moraju najprije otjerati zle magijske sile. Pa tako, primjerice, da bi se lozu zaštitilo od tuče, pucalo bi se iz mužara ili zvonilo crkvenim zvonima (vjerovalo se kako su za nevjernike krive vještice, stoga su ih ljudi pokušavali otjerati glasnim zvukovima poput prethodno navedenih). Također, u vinogradima su se postavljala strašila kako bi se otjerale ptice i ostale štetočine, ali su se gradile i kapelice jer se vjerovalo kako će tada Bog svojim blagoslovom zaštititi vinograd od svih nepogoda.¹⁴² U knjizi *Običaji i vjerovanja uz gospodarske radove u srednjoj Istri* Josip Milićević opisuje narodna vjerovanja vezana uz vinovu lozu i njezinu zaštitu. U njoj navodi kako je u selima srednje Istre običaj da se na Badnjak na ognjištu naloži panj hrasta te da se kasnije njegovo ugljevlje nosi u vinograde jer se vjerovalo kako će ga to zaštititi od vremenskih neprilika i osigurati mu plodnost. Također, u svrhu povećanja plodnosti, ljudi su na Cvjetnicu nosili blagosloviti grančice masline koje bi kasnije odnijeli u vinograd. Još jedno vjerovanje vezano uz plodnost jest to da su ljudi uoči blagdana sv. Ivana (Ivanje) palili krijesove i to u nastojanju da vjetar odnese dim do njihovih vinograda. Tada je crkveno zvono zvonilo čitavu noć, kako bi otjeralo štrige koje su mogle nanijeti štetu vinogradima. Nakon što bi se grožđe pobralo, na kraju vinograda, od ostataka vinove loze i tankog drveća napravio bi se križ koji je označavao kraj završenih poslova za tu gospodarsku godinu.¹⁴³

¹⁴¹ Belaj, M. (2004.): *Martinje – o običajima u hrvatskoj vinogradarskoj tradiciji na dan sv. Martina*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, str. 196.- 199.

¹⁴² Šestan, I. (1998.): *Vino i tradicija*, Katalog izložbe, Etnografski muzej, Zagreb, str. 21.

¹⁴³ Milićević, J. (1966.): *Običaji i vjerovanja uz gospodarske radove u srednjoj Istri*, *Narodna umjetnost*, Vol. 4, No.1, Zagreb, str. 201.- 202.

5.1.2. Uzgoj voćaka i maslinarstvo

Tlo, klima i ostali ekološki uvjeti za uzgoj voćaka, na području Hrvatske vrlo su povoljni. Nekada su se voćke uzgajale na gotovo svim seoskim domaćinstvima te je ta tradicija duga više stoljeća. Na području središnje Istre magijska vjerovanja imaju veliku ulogu u uzgoju svakojakih voćaka poput jabuka, krušaka, šljiva, trešanja i dr. U istarskim selima na tom području poznat je običaj *udaranja drva*. Tradicija nalaže da se na određeni dan treba „istučiti“ drvo koje do sada nije urodilo plodom, a prilikom tog čina izgovaraju se riječi specifične za određeni kraj. Tako se, primjerice, u selu Banki nedaleko Tinjana drvo tuklo četiri dana nakon blagdana Božića, a pritom su se izgovarale riječi: *Ako nećeš rodit, ću te posić!* Iste riječi su se izgovarale prilikom zarezivanja drva kosirićem, a samo zarezivanje vrši se kada je stablo u cvatu i time se osigurava njegova plodnost.¹⁴⁴ Nadalje, u Istri je poznat uzgoj smokve, sredozemnog voća koje se dijeli u dvije skupine; crne i bijele smokve. Na području Labinsčine crne se smokve nazivaju *črnicama*, a bijele *belicama*. Nekada su žene u svoje košare brale cvjetove i plodove smokve te su ih odlazile prodavati na obližnje sajmove, po čemu su i dobile naziv *smokvarice*. Također, plodovi smokve su se mogli i sušiti tako što su se smokve nanizale na debeli konac, a između svake smokve stavljao se lovorov list, kako se ne bi međusobno zalijepile i kako bi duže trajale. Takve osušene smokve koristile su se zimi kada svježih nije bilo. Tradicionalno se jedu na Badnje jutro, zajedno s čašicom rakije, ali i navečer kada se stave u fritule umjesto grožđica.¹⁴⁵

U Hrvatskoj se maslina udomila duž cijelog priobalja, od Istre do juga Dalmacije, uključujući i otoke. Ne zna se točno kada je u našem primorju uvedena kultura pitome masline, niti od koga smo je najprije preuzeli, no činjenica je da se na ovom području masline uzgajaju vrlo dugi period. Sveta Katarina, čiji se blagdan slavi 25. studenog, zaštitnica je maslina i maslinara. U središnjoj Istri, u selu Bankovci, prije početka berbe zaziva se pomoć sv. Katarine riječima: *Daj nan puno ulja i da i drugoga lita dobro rode ulike.*¹⁴⁶ Oko blagdana sv. Križa (3. svibnja) masline

¹⁴⁴ Milićević, J. (1966.): Običaji i vjerovanja uz gospodarske radove u srednjoj Istri, *Narodna umjetnost*, Vol. 4, No.1, Zagreb, str. 202.

¹⁴⁵ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinsčine*, Zigo, Rijeka, str. 88.- 89.

¹⁴⁶ Milićević, J. (1966.): Običaji i vjerovanja uz gospodarske radove u srednjoj Istri, *Narodna umjetnost*, Vol. 4, No. 1, Zagreb, str. 202.

procvjetaju stoga u narodu postoji uzrečica: *Na Križevo se uliki križajo*, što bi značilo da se tada masline blagoslivljaju kako bi kasnije urodile dobrim plodom. Kada bi se ubrale, veće količine maslina bi se odvozile u mlinove za mljevenje maslina, dok bi se manje količine obrađivale kod kuće. Tada bi muškarac zavrnutih nogavica i bosih nogu gazio i gnječio masline koje bi se nalazile u pravokutnom drvenom koritu. Osim u prehrambene svrhe, maslinovo ulje koristilo se i za rasvjetu sve do pojave petroleja.¹⁴⁷

5.1.3. Oranje, sijanje i žetva

Josip Milićević u svojoj knjizi *Običaji i vjerovanja uz gospodarske radove u srednjoj Istri* opisuje način obrade zemlje, kao i sva magijska vjerovanja vezana uz tu temu. U knjizi navodi kako proces oranja ovisi o godišnjem dobu, stoga se u proljeće ore za kukuruz, dok se u jesen ore za sijanje pšenice i ječma. Uz krumpir i zob, to su ujedno i najzastupljeniji proizvodi koji se sade na ovom području. Od narodnih običaja i vjerovanja Milićević navodi kako su stanovnici istarskih sela prilikom odlaska u polje sa sobom uzimali prethodno blagoslovljenu vodu kojom su škropili volove i kojom se orač morao prekriziti prije početka oranja. Također, orač je i bičem morao načiniti znak križa iznad volova jer se vjerovalo da će tako vol imati više snage za naporan posao oranja. Prije sijanja bilo je potrebno posvetiti pažnju sjemenkama koje su morale biti zdrave kako bi urodile dobrim plodom. Uz zdrave sjemenke, posebna pažnja posvećivala se i mjesečevim mijenama, točnije mlađaku. Naime, ljudi su vjerovali kako sjeme posijano za vrijeme mlađaka može niknuti, no smatralo se kako će usjev tada ostati zelen i mlad te da neće uroditi plodom. Uz mlađak, ljudi su pazili da ne započinju sadnju na nesretne fele ili na neparne dane te su smatrali kako su najbolji dani za početak sijanja srijeda ili subota. Kada bi usjevi rodili, započinjali su žetveni dani. Posljednji žetveni dan bio je najvažniji i u njegovu su se čast priređivale razne seoske proslave. Toga dana domaćice bi pripremale bogatiju večeru koja je, uz ostala jela, svakako morala uključivati pečenog pijetla ili purana. Drugi se dan žito spremalo u velike škrinje, a ukućani su molili i blagoslivljali ga blagoslovnom vodom.

¹⁴⁷ Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinsćine*, Zigo, Rijeka, str. 85.- 87.

Kako bi se žito sačuvalo od različitih štetočina poput mušica, na dno škrinje stavljalo se lišće oraha ili smrvljeni pelin.¹⁴⁸

5.2. Stočarstvo

Uz običaje u stočarstvu potrebno je navesti različita praznovjerja koja se odnose na kupnju i prodaju stoke te na magijske postupke kojima su se osiguravali plodnost i zaštita stoke. Pa tako, primjerice, postupak uvođenja stoke unatrag, tj. natraške iz štale koristio se prilikom prodaje stoke na lokalnim sajmovima jer se vjerovalo kako će tada prodaja biti uspješna. Nakon što bi se tele izvadilo iz štale, bilo je potrebno odrezati mu malo dlake s tjemena i repa. Dlaka s tjemena zamotala bi se u bijeli papir i ostavila u štali kako bi se kasnije, kada bi tele bilo prodano, te dlake stavilo kravi u posudu s hranom. Dlaka s repa zamotala bi se u bijeli papir i stavila u cipelu osobe koja je vodila tele na prodaju. Nadalje, na području središnje Istre rašireno je vjerovanje kako je nesreća na sajmeno jutro najprije vidjeti osobu ženskoga spola jer se smatralo kako tada neće biti sreće prilikom prodaje. Na tom području, sv. Anton Pustinjak smatrao se zaštitnikom stoke te se vjerovalo da bez njegove pomoći nema uspjeha u uzgoju stoke. Kako bi stoka bila što zdravija i jača, mnogi su tražili njegov blagoslov pa su na zidove u štali stavljali upravo njegovu sliku. Na njegov blagdan, Antunovo, nije se smjelo raditi ništa što je uključivalo stoku, nego se na taj dan blagoslivljalo sijeno i davalo stoci radi njezinog očuvanja. Rašireno je i vjerovanje kako Ivanjski krijesovi služe za zaštitu stoke, ali samo u slučaju kada krave i volovi ne vide krijes jer se smatralo kako bi tada krave prestale davati mlijeko, a volovi bi prestali vući. Vjerovalo se i kako pepeo i ugljen od Ivanjskog krijesa, pomiješani s blagoslovnom vodom, otklanjaju razne bolesti stoke.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Milićević, J. (1966.): Običaji i vjerovanja uz gospodarske radove u srednjoj Istri, *Narodna umjetnost*, Vol. 4, No. 1, Zagreb, str. 194.- 199.

¹⁴⁹ Isto, str. 203.- 207.

6. ZAKLJUČAK

Ovaj diplomski rad iskazao je značaj narodnih običaja kao jednih od glavnih sastavnica kulture nekoga naroda, u ovom slučaju Hrvata. Hrvatska je zemlja bogata kulturom, u kojoj se isprepliće mnogo narodnih običaja, koji se razlikuju ovisno o pojedinom mjestu ili regiji. Također, razlika je vidljiva i kroz promatranje stanovnika gradskih i seoskih zajednica. Većina narodnih običaja opstala je u ruralnim sredinama, dok su urbane sredine na neki način izgubile običaje iz prošlosti.

Iz životnih običaja navedenih u ovome radu može se zaključiti kako njihov temelj proizlazi iz narodnih vjerovanja i tradicije te se oni uvelike sastoje od magijskih vjerovanja. Ova teorija potvrđena je kroz legende o krsnicima i štrigunima koje su i danas prisutne, ponajviše na prostoru Istre i Kvarnera. Nadalje, godišnjim običajima prikazao se ciklus božićnih, pokladnih, korizmenih i vazmenih običaja. Svaki od prethodno navedenih posjeduje određene karakteristike specifične za način njihovog obilježavanja i slavlja. Kada bi se usporedili s današnjicom, može se zaključiti kako su se u nekim segmentima izmijenili, no običaji i dalje postoje. Možda ne u tolikoj mjeri u kojoj su bili prisutni u prošlosti, no oni svakako postoje. Istraživanjem radnih običaja došlo se do zaključka kako su ljudi u seoskim zajednicama, magijskim postupcima i vjerovanjima pokušavali naći različite načine kako bi zaštitili svoja imanja koja su im tada predstavljala jedini izvor hrane, ali i zarade.

Zaključno, moguće je reći kako su narodni običaji dio identiteta pojedinoga naroda te tu tradiciju valja njegovati i čuvati. Kulturno bogatstvo Hrvatske najbolje se interpretira kroz komponente kao što su običaji, vjerovanja i tradicija, stoga je ključno zaštititi ih od propadanja, a najbolja zaštita postiže se njihovim prenošenjem daljnjim generacijama, s koljena na koljeno.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Belaj, V. (1998.): *Hod kroz godinu – Mitska pozadina hrvatskih narodnih običaja i vjerovanja*, Golden marketing, Zagreb
2. Bertoša, M., Matijašić, R. (ur.) (2005.): *Istarska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, Zagreb
3. Borić, N. (ur.) (2015.): *Naši običaji i tradicija*, Selman, Zagreb
4. Braica, S. (2004.): *Godišnji običaji*, Marjan tisak, Split
5. Dragić, M. (2008.): *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split
6. Gavazzi, M. (1991.): *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, Hrvatski sabor kulture, Zagreb
7. Glavičić, B. (2003.): *Narodni običaji Labinšćine*, Zigo, Rijeka
8. Maljković, Z. (ur.) (2016.): *Hrvatski običaji i druge tradicije*, Mozaik knjiga, Zagreb,
10. Muraj, A., Vitez, Z. (2001.): *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha*, Barbat, Zagreb
11. Obad, Ž. (1993.): *Pisanica – Hrvatski uskrсни običaji*, Otvoreno učilište, Zagreb
12. Orlić, D. (1986.): *Štorice od štrig i štriguni*, Istarska naklada, Pula.
13. Rihtman-Auguštin, D. (1995.): *Knjiga o Božiću*, Golden marketing, Zagreb
14. Šestan, I. (1998.): *Vino i tradicija*, Katalog izložbe, Etnografski muzej, Zagreb
15. Šonje, A. (1976.): *Žminj i Žminjščina*, Katedra Čakavskog sabora, Žminj
16. Vitez, Z. (2003.): *Hrvatski svadbeni običaji*, Golden marketing, Zagreb

Članci u časopisima

1. Alaupović - Gjeldum, D. (1999.): Običaji životnog ciklusa u Imotskoj krajini i zapadnoj Hercegovini od konca XIX. stoljeća do drugog svjetskog rata, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 8, Split, str. 149.-168.
2. Alaupović-Gjeldum, D. (1994.): Običaji i vjerovanja pri sklapanju braka u dijelu splitske zagore, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 4-5, Split, str. 63.-81.

3. Bajuk, L. (2012.): Magija i prežici vračarstva u hrvatskim tradicijskim vjerovanjima i postupcima s rođiljom, *Ethnologica dalmatica*, Vol. 19, Zagreb, str. 101.-140.
4. Belaj, M. (2004.): Martinje – o običajima u hrvatskoj vinogradarskoj tradiciji na dan sv. Martina, *Institut za etnologiju i folkloristiku*, Zagreb, str. 195.-205.
5. Dragić, M. (2015.): Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata, *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, Vol. XIII, No. 2, Zagreb, str. 141.-162.
6. Dragić, M. (2014.): Ljubavne divinacije u kulturnoj baštini Hrvata, Bošnjaka, Srba i Poljaka, *Ethnologica Dalmatica*, No. 21, Etnografski muzej Split, Split, str. 103.-123.
7. Dragić, M. (2015.): Sveti Nikola – biskup u hagiografskoj baštini Hrvata, *Ethnologica Dalmatica*, No. 22, Split, str. 5.-42.
8. Dragić, M. (2011.): Badnja noć u folkloristici Hrvata, *Croatica et Slavica ladertina*, Vol. 6, No. 6. Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, str. 229.-264.
9. Braica, S. (2004.): Božićni običaji, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 13., Etnografski muzej Split, Split, str. 5.-26.
10. Dragić, M. (2018.): Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja, *Croatica et Slavica ladertina*, Vol. 14/1 No. 14., Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Split, str. 189.-230.
11. Dragić, M. (2015.): Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, *Crkva u svijetu*, Vol. 50, No. 2, Split, str. 303.-323.
12. Dragić, M. (2007.): Sveta Tri Kralja u hrvatskoj tradiciji, *Crkva u svijetu*, No. 1, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, str. 96.-117.
13. Dragić, M. (2015.): Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa, *Titius*, Filozofski fakultet Split, Split, str. 156.-157.
14. Dragić, M. (2007.): Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, *Croatica et Slavica ladertina*, No. 3, Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, str. 369.-390.
15. Dragić, M. (2013.): Velike poklade u folkloristici Hrvata, *Croatica et Slavica ladertina*, No. 8/1, Zadar, str. 155.-188.

16. Dragić, M. (2014.): Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata, *Croatica et Slavica Iadertina*, Vol. IX, No, 9/1, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, str. 269.-313.
17. Dragić, M. (2018.): Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkvenopučkoj baštini, *Ethnologica Dalmatica*, No. 25, str. 37.- 66.
18. Milićević, J. (1975.): Narodni život i običaji na otoku Braču, *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol. 11/12 No. 1, str. 399.-460.
19. Milićević, J. (1966.): Običaji i vjerovanja uz gospodarske radove u srednjoj Istri, *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol. 4, No. 1, str. 191. – 207.
20. Šimunović, J. (2016.): Priprava djece za sakramente Prve ispovijedi i pričesti, *Diacoversia*, Vol. 24, No. 4, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, str. 585.-605.
21. Vince – Pallua, J. (1991.): Životni običaji u Baranji (rođenje – svadba - smrt), *Studia Ethnologica*, Vol. 4, Zagreb, str. 153.-168.

Internetski izvori

1. Hrvatska katolička mreža: *Sveti Stjepan Prvomučnik* (dostupno na: <https://hkm.hr/svetac-dana/sveti-stjepan-prvomucenik/>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.)
2. Portal katoličkih teologa: *Sveti Ivan, apostol i evanđelist* (dostupno na: <https://www.vjerajdjela.com/sveti-ivan-apostol-i-evanđelist/>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.)
3. Hrvatska katolička mreža: *Nevina dječica* (dostupno na: <https://hkm.hr/svetac-dana/nevina-djecica/>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.)
4. Turistička zajednica Općine Fužine: *Ispraćaj Stare i doček Nove godine* (dostupno na: <https://www.putovnica.net/dogadanja/docek-nove-godine-fuzine-tocno-u-podne>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.)
5. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske – *Godišnji pokladni ophod zvončara s područja Kastavštine* (dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=5232>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.)

6. Međunarodna karnevalska povorka – *Riječki karneval* (dostupno na: https://www.rijecki-karneval.hr/medunarodna_karnevalska_povorka, pristupljeno: 3. lipnja 2020.)
7. Portal katoličkih teologa: *Korizma – kršćanski hod prema Uskrsu* (dostupno na: <https://www.vjerajdjela.com/korizma-krscanski-hod-prema-uskrsu/>, pristupljeno: 3. lipnja 2020.)
8. Portal katoličkih teologa – *Sveti Juraj: legende, blagoslov konja, narodni običaji i molitve* (dostupno na: <https://www.vjerajdjela.com/sveti-juraj-legende-blagoslov-konja-narodni-obicaji-i-molitve/> pristupljeno: 5. lipnja 2020.)
9. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje: *Jurjevo*, Leksikografski Zavod Miroslava Krleže, (dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=29591>, pristupljeno: 5. lipnja 2020.)
10. Portal katoličkih teologa – *Sveti Filip i Jakov* (dostupno na: <https://www.vjerajdjela.com/sveti-filip-i-jakov/>, pristupljeno: 5. lipnja 2020.)
11. Portal katoličkih teologa: *Sakrament krštenja* (dostupno na: <https://www.vjerajdjela.com/sakrament-krstenja-pravni-vid/>, pristupljeno: 20. lipnja 2020.)
12. Portal katoličkih teologa: *Sakrament potvrde* (dostupno na: <https://www.vjerajdjela.com/sakrament-potvrde-2/>, pristupljeno: 20. lipnja 2020.)
13. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje: *Poljoprivreda*, Leksikografski Zavod Miroslava Krleže, (dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49324>, pristupljeno: 13. kolovoza 2020.)
14. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje: *Vinogradarstvo*, Leksikografski zavod Miroslava Krleže, (dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64733>, pristupljeno: 13. kolovoza 2020.)
15. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje: *Običaji, narodni*, Leksikografski Zavod Miroslava Krleže, (dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44552> , pristupljeno: 20. kolovoza 2020.)

16. Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu: *Priprava djece za sakramente Prve ispovijedi i pričesti*, (dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=762752>, pristupljeno: 20. lipnja 2020.)

Završni rad

1. Jukić, J. (2018.): *Hrvatska tradicijska baština u Žepačkom kraju*, Filozofski fakultet sveučilišta u Splitu, Odsjek za Hrvatski jezik i književnost - diplomski rad, Split (dostupno na: <https://repositorij.ffst.unist.hr/islandora/object/ffst%3A1565/datastream/PDF/view>, pristupljeno: 20. lipnja 2020.)
2. Carev, K. (2010.): *Etnološka i usmenoknjiževna baština u Kaštelima*, Filozofski fakultet sveučilišta u Splitu, diplomski rad, Split, str. 13.- 14. (dostupno na https://bib.irb.hr/datoteka/792362.Karmen_Carev_Etnoloka_i_usmenoknjievna_batina_u_Katelima.pdf pristupljeno: 20. lipnja 2020.)

POPIS PRILOGA

Slika 1. Svadbeni vijenac iz Draganića	24
Slika 2. Prikaz sv. Barbare.....	30
Slika 3. Prikaz sv. Lucije	32
Slika 4. Prikaz sv. Nikole	33
Slika 5. Lik Djeda Mraza sa sobovima	35
Slika 6. Božićno drvce	37
Slika 7. Prikaz sv. Stjepana Prvomučenika.....	39
Slika 8. Prikaz sv. Ivana Evanđelista	40
Slika 9. Ispraćaj Stare godine u Fužinama	42
Slika 10. Godišnji pokladni ophod zvončara s područja Kastavštine	44
Slika 11. Uskršnja pisanica.....	47
Slika 12. Prikaz borbe sv. Jurja i zmaja	50
Slika 13. Prikaz sv. Antuna Padovanskog	51

SAŽETAK

Narodni običaji predstavljaju jednu od glavnih sastavnica identiteta pojedinih naroda. Njihov značaj vidljiv je kroz njihovo postojanje i očuvanje dugi niz godina. Običaji su podložni neprestanim promjenama, ali njihov temelj ostao je nepromijenjen; temelje se na usmenoj predaji, tradiciji i narodnim vjеровanjima koji se prenose generacijama. Narodni običaji obuhvaćaju životne (obiteljske), godišnje (blagdanske) i radne (gospodarske) običaje. Te vrste zastupljene su u svim segmentima čovjekova života, a ponajviše u ruralnim sredinama. Ljudi su od davnina pokušavali pronaći različite načine kako bi obilježili, ali i zaštitili važne događaje i ljude u svojim životima. Običaji su prepuni magijskih vjеровanja i rituala koji služe u prethodno navedene svrhe. Zaštita trudnice, djeteta, stoke i usjeva te božićni, pokladni, korizmeni i uskršnji običaji, samo su neki od narodnih običaja koji se detaljnije obrađuju u ovome diplomskom radu.

Stoljetna tradicija stvaranja novih i njegovanja starih narodnih običaja postala je simbolom hrvatskog naroda i čitave zajednice. Posebnost prostora Republike Hrvatske očituje se u postojanju narodnih običaja specifičnih i jedinstvenih za ovaj prostor. Sveukupna nematerijalna baština, običaji, vjеровanja i tradicija, ključni su za stvaranje budućnosti koja korijene vuče iz davne prošlosti.

Ključne riječi: narodni običaji, vjеровanja, tradicija, kultura, baština, nasljedstvo

SUMMARY

Folk customs are one of the main components of the identity of particular nations. Their significance is visible through their existence and preservation throughout many years. Customs are subject to constant change but their foundation has remained unchanged; they are based on the oral tradition of storytelling, traditions and folk beliefs passed down from generation to generation. Folk customs include life (family), annual (holidays) and work (economic) customs. They are present in all segments of human life, especially in rural areas. People have, for a long time, tried to find different ways to mark but also protect important events and people in their lives. The customs are full of magical beliefs and rituals that serve for the above-mentioned purposes. The protection of pregnant women, children, livestock and crops, as well as Christmas, carnival, Lent and Easter customs, are just some of the folk customs discussed in more detail throughout this thesis.

The century-old tradition of creating new and nurturing old folk customs has become a symbol of the Croatian people and the entire community. The uniqueness of the territory of the Republic of Croatia is reflected in the existence of folk customs that are specific and unique for this area. Overall, intangible heritage, customs, beliefs and traditions are crucial for the creation of a future that has its roots in the ancient past.

Key words: folk customs, beliefs, tradition, culture, heritage, legacy

Sažetak pregledao: izv. prof. dr. sc. Mauro Dujmović, prof. engleskog jezika i književnosti